

ונמלחו עמה אחרות. שאותה שנמצאת החטה עליה אסרה רחמץ כפסח במשדו והשאר מותרות ורכינו אילעור פסח פסחין דאפילו אותה התרנגולת אינה אסרה כולה אלא נטול מקום פספועו והיינו כרי נטילה וליה המכיווה דרא"ש והממ"ק ושני הדיעות ס"ל דאע"פ דמליח כרותה מ"מ אין יוצא מתחיכה לחתיכה בלא רומב ואע"ג דבאיסור שמן מחמירין כיו"ד ס' ק"ה מ"מ הא כחמץ ליכא איסור שמן ויש אוסרים כל התחיכות במליחה (כ"ה נפש מו"כ ורע"ג) וי"ל הטעם רכיון דבכשר יש שומן פספוע איסורו מתחיכה לחתיכה גם בלא רומב בחמץ כפסח דהוה כמשדו ויש שמצריכים לקלוף שארי הכשר הנמלח עמה (כלנו נפש הראש"ד) וזהו כנמצא על התרנגולת שיש להחמץ שמה ננעה בכלום אבל כנמצא תוך התרנגולת אין השאר צדיכות כלום לדעיה זו (מנ"א סק"ג) ויש מקילין לגמרי דאפילו אותה חתיכה א"צ אלא קליפה (כ"ה נפש הראש"ד) :

מ"ה וי"ל רבותינו בעלי הש"ע כמע"ף י"ד אם נמצאת חטה מוקעת בהרנגולת קודם מליחה די כשמיפה ואם אחר מליחה די בקליפה ויש מי שמחמירים לומר שמעמיק כל סביבותיה וחוה"ק ומשליך ואם נמלחו עמה התרנגולות אחרות קולף את כולם ויש מחמירים לאסור כל מה שנמלח ביחד והעיקר לאסור אותה חתיכה כולה שנמצא החטה עליה ולהתיר האחרות ע"י קליפה קצת ואם רוצה יוכל למכור הכל לא"י כמ"ש בס' תס"ו אע"ג שאין נהנין כן בשאר תעובות חמץ כן נראה לי עכ"ל ואם נחשלו האחרות בלא קליפה מותר שאינו אלא חימרא בעלמא כמ"ש כיו"ד ס' צ"א (מנ"א סק"ג) ומ"מ גם אחר הבישול יקלוף אלא שאין הקליפה אוסרת שאר הזחיכה (ס"ט) ויש מי שמתיר לכתחלה גם בלא קליפה (ס"ט נפש מ"ב) וזהו כשארן להחמץ שמה ננע בשארי התחיכות (ס"ט) ונראה לענ"ד דאפילו במספיק אם רק בוודאי לא ננע יש להקל אצילנו שהקליפה קשה מאד כידוע ורצי דעת כמה סרבותינו שאף חתיכה זו לא נאסרה כולה כמ"ש מיהו להלכה למעשה במליחה שאין לאסור רק אוהה תחיכה ולא יותר :

מ"ז וזה שכתבו דקודם מליחה די בשמיפה פסוח הוא דצונן בלא נרמב לכ"ע אינו אסור (מנ"א סק"ט) וכן אם נמצא חטה על החתיכה אחר המליחה והדחה ג"כ מותר פסעם זה דהא וודאי לא היה בשעת מליחה דאם היתה גפלה בשעת ההדחה אך זהו כנמצא עליה אבל אם נמצא תוך התרנגולת וודאי היתה קודם לכן (ס"ט סק"ג) ונהוגות הנשים שקודם השרייה היתה קודם בודקות היטב היטב בפנים שלא ישאר שום נרעין בתוכה ונלע"ד שע"כ חזקה זו יש לסמוך דאם נכ"א אח"כ לומר שאח"כ גפלה החטה כיון שברוקה מקודם (וראה מספיקים ו' ומנהג ד' מ"ט ודו"ק) ואם נמצא חטה בופק אפילו לאחר מליחה כשר שררי הופק מספיק ומשליך הופק וגם יש פסק אולי נתעכלה וזהו דבר קרוב

מ"א מעשה באחד שנפל לתוך פיו חתיכה מצה וחתיכה תרנגול ואכלם שניהם יחד והרגיש בפיו שיש חמה ורוק המאכל מפיו ונמצא החטה ואינו יודע אם זהו בתוך המצה ואינו אסור רק כרי נטילה מאותה מצה וירדא היתה בשעת אפיה בתוך העיסה דאליכ אלא נפל על המצה בצונן היה מתגלגל ויורד אבל התרנגול והתכשיל מותר או דילמא שהיה בהרנגול יש להתיר התרנגול משום ס"ס פסק שמה היה בהמצה החמ"ל בהרנגול שמה נתעכלה או שמה נפל בו בצונן דלענין ס"ס וודאי אמרינן השתא הוא הנפל ולא מחוקינן איסור מו"מ לומר ואפילו בכשר ככה"ג וגם אפילו לפי מה שנהנה להחמיר במיזן לומר מ"מ מסקים למקים וודאי לא מחוקינן איסור ולכן אפילו אם נתלה שהיה בכשר או בהרנגולת אמרינן שנפלה בכאן ולא כשהיו בקרירה או בקערה הגדולה (עמ"א סק"ה) ואם נמצא חטה על השלחן ולא נודע מאין בא אמרינן שעל השלחן נפל ולא מחוקינן איסור מסקים למקים (עמ"א סק"ג) : **מ"ב** ויעשה כמשרת שהביא כלי עם מי רבש שקורין איסור מו"מ לומר ואפילו בו חמה ואיסור שבצונן אינו אסור אע"פ שנתחמצה כמ"ש המור דאינו אסור בצונן ושמא תאמר שהיתה בעת שבשלו המי רבש לפני הפסח דא"כ כבר נתבטלה ואינו חוזר וניער וק"ו דהחטה עדיין בתוכה כתי צונן הוא ואינו אסור (ט"ו סק"ה) ואפילו לפי דעת המחמירים בצונן וגם סוכרים רחוק תיעור כמ"ש בס' תמ"ו מ"מ אין לאסור רק מה שבכלי ולא כל החבית שהרי אין מחוקינן מסקים למקים ואמרינן דבכלי גפלה ולא בחבית (והסמך על הט"ו להקל לגמרי ל"ה הפסח ש"ט כ"ח כמה פסיקות ודו"ק) :

מ"ג וכתב רבינו הב"י כמע"ף י"ג ואם הנעילו וירה מחומצת בת יומא ויורו המים המחומצים לבור בתוך הפסח אסור לשתות מימין כפסח בשביל שנתערבו עד כאן לשינוי ודקדק לומר בתוך הפסח דאלו היה קודם הפסח כבר נתבטל ואינו חוזר וניער כמ"ש בס' תמ"ו אמנם לכתחלה וודאי אסור שררי יוכל ליפול מים מבור אחר (ט"ו סק"ה ומנ"א סק"ג) וזה שדקדק לומר בשביל שנתערבו ה"מ דאפילו לפאי רמ"ל דאינו אסור בצונן זהו בחטה או לחם שנפל כמים אבל מים במים הלא נתערבו ואסור כשהיה כפסח (ס"ט) ודע דאם המחומצים ניכרים ועומדים בפ"ע גם בהיותם בכור כיון שיש ממשות כמו הלודה וכיוצא בזה אוסרים גם כרעכד אף שנפלו קודם הפסח כיון דהחמץ ניכר בפ"ע לא נתבטל מעולם (ט"ו ס"ט) ועל כי דין זה לא שכיה כלל אין להאריך בו :

מ"ד ובמליחה כפסח כל הרבה דעות המור בשם הירוק כתב חטה שנמצאת בהרנגולת מלחה

שנמצא עליו הגרעין וישיבנו למקום מאום ואותה השורה יצניע ער אחר הפסח והשאר מותרים לנמרו (הגמ"ל סק"ג כיצ"ל כשם הגר"כ מחמתו להשליך כל הארבע לנכר פ"ט ולא ידעתי למה וז"ל מאוס הניד ח"כ נאסר כולם ולכן לפ"ט כמ"ט דו"ק):

מח תרנגולת צלייה על האש בשפור שנמצאת בה חמה מבוקעת בתוך הפסח וזה ברור שהיתה שם בעת צלייתה אם היתה תרנגולת כחושה חותך בה מקום פעוועה לפי אומר הרעת ויש אסורים את כולה לפי שכשמהפכים אותה על השפור כדרך הצליית נחפשמ המעם בכל התרנגולת וכן עיקר לדינא ואע"פ דבכל האיטורים לא אמרינן פברא זו כדמוכח מו"ד מ"י ק"ה וזה מפני דהפיכת השפור אינו גורם ליתן מעם ובמל"כ אכל באיסור משהו פשיטא דהפיכת השפור גורם ויש שהפליג להחמיר אפילו לאסור כל התרנגולות שנצלו עמה אם נגעו בה דע"י היפוך השפור מתפשט מו"ו לזו אבל אם אינם נגעו מותרות הן ולא אמרינן דהאיסור הולך בכל השפור והם בולעין מהשפור ולא אמרינן זה אלא כשהיתה התרנגולת שהחמה בתוכה שמינה דאו מתפשט האיסור בכל השפור (הג"ל סק"ג) ואם החמה נמצאת בהתרנגולת אח"כ היא מבוקעת אע"פ שנחבאר רמחוקין איסור מומן לימן ומסתמא היתה גם בעת הצלייה וזו התרנגולת אסרה מ"מ לענין שארי תרנגולות יש להקל בפשיטות כמו שהקלנו בתערובות בסעיף מ"ע"ש :

מח וכתב רבינו הב"י בסעיף מ"ו חמה או שעורה שנמצאת בזמן העוף לאחר שהבהנו אותו העוף מותר והחמה והשעורה צריך לשרפם דלא חשיבי כמעובלים עכ"ל והמעם דצלי אינו אוסר יותר מקליפת והופק עצמו הוא הקליפה ואע"פ דלפי מנהג שלנו אנו אוסרינן בצלי כל התרנגולת מ"מ הבהוב אינו כצלי (הג"ל סק"ג) ואפילו במליחה נמורה נלע"ד להתיר התרנגולת כשנמצא הופק בתוכה עם כמה גרעינים כמ"ש בסעיף מ"ו והן אמת דלפי המנהג אנו אוסרים כל התחית במליחה כמ"ש בסעיף מ"ח מ"מ כנמצא בזמן שקרוב לזמן דנתעבל יש למסוך על רבותינו דדי בקליפה במלוח וכ"ש בהבהוב (הגמ"ל סק"ג) עתה יש כשם נוחות להסיר הקרקען כדס ההבאז לא ידעט ממנה זה ומ"ש דכל פניני הספס לנלי לעשות רק פ"י יצאל וזל"י נסן הוא וכן מהנהג המוסד) :

תמח שאסור לעשות מלאכה בע"פ אחר חצות . וכו' י"א סעיפים :

ועד חצות תלוי במנהג אבל לאחר חצות מדינא אסור כדמורה בירושלמי שם משום דמחצות הוי זמן הקרבת פסח לכל ישראל והא דא"מ דכל ארם ביום שמכריב קרבן יו"ט הוא לו אסור במלאכה ולכן אפילו במוה"ל לא

קרוב כיון שנמצאת בזמן (כ"ל ועמ"ה סק"ג) ואם לאחר מליחה והרחה שמו את הבשר בכלי ואח"כ נמצא שם גרעין אם לא מלחו את הבשר בבלי משליכה והבשר מותר ואם מלחו שם מעט וזרק התחיתה שנמצא עליה הגרעין והשאר מותרים גם בלא קליפה ואע"פ דבמליחה נמורה הצרכנו קליפה בכאן שאינו אלא מליחה מועפת דיו לאסור אנהה חתיכה בלבד ואם היה מלח משהו לפעמים נותנים משהו מלח וכן אם נמצא גרעין במי השרייה שקודם המליחה יש להתיר הבשר ראפילו להאמרים גם בצונן זה כששהה זמן הרבה אבל בשר שקודם המליחה אין משהו במי השרייה יותר מחצי שעה אין להחמיר ולאסור ובפרט העיקר להלכה רצונן אינו אומר כמ"ש (ודע לזונן מק"י כל שז"ל ח"ד פולת וכן כ"י ע"ש אינו אוסר וכל"י ע"י י"א מהמירוס כמ"ט כס' תמ"ז חסו כהניד מלוח) :

מח נמצא גרעין בחתיכת כרוב מלוח אסור כל הכרוב דכבוש כמבושל וזה כשהציר עולה על גביו אבל אם אין הציר עולה על גביו ריבו כמליחה וצריך להעמיק איוה אצבעות בעומק וברוחב ולהשליך והשאר כשר (הגמ"ל סק"ג) וכן אם נמצא גרעין בכלי בוריקע"ס שיש שם מים הרבה לכאורה כיון שאין שם מלח כמו בכרוב תלוי בהדיעות אם נאסר בצונן אם לא אך אם היתה שם מעל"ע פשיטא דכבוש כמבושל ובספק אם שהתה מעל"ע נראה דספק כבוש מותר וראיתי שגדולים נחלקו בזה אי ספק כבוש מותר אם לא (עמ"ה סק"ג) ע"ה"ש מתייר והמק"ש אוסר) ונ"ל שמתיר דכיון דאיסור משהו הוי דרבנן ספיקא דרבנן לקולא וזה שלא התרנו במלינה רק ע"י מ"מ זהו במקום שהאיסור ברור כגון בחמין אלא שאחיה רוצה להתירו אבל בצונן ליכא איסור לפנינו אם לא נכבש בתוכו יום שלם ומותר בספק ואע"פ שהאוסרים בצונן דזה מ"מ לאיסורא ספק צונן אוסר ואח"ל דאינו אוסר שמא נכבש בתוכו יום שלם והוי כבוש אך כבר בארנו העיקר לדינא רצונן מותר שכן החכמים רבותיני הראשונים ולכן כחפ"ם ומניעת שמת יו"ט כמו כלי של בוריקע"ס שכל מאכל עניים כפסמ הוא זה וגם בע"ב גדולים רוב מאכלם כוה כידוע אם נמצא גרעין בהכלי ולא נהבדר שהיה בהבזו מעל"ע דזרק הגרעין והבוריקע"ס מותרים לאכלו כפסמ אם נמצא גרעין בחתיכת גרים מלוחים נוסל וזו השורה ואכל השאר והרג

לא תגן (י"ב ס"ד) מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ולמה שלא לעשות כדי שלא ישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקן מצה לצורך הלילה (ה"י)

לא נתבטל היום' (ח"ט) ועוד דבר שנאמר במניין
 אין לו היתר אף כשבטל המועד וצריך מניין אחר
 להחזירו (ל"ן סג) וכשנאמר נאמר לכל ישראל אף לאותן
 חדרין בחיל מפני שהוא יום' כללי לכל ישראל ומי
 שעושה מלאכה בע"פ אחר חצות לכר שאינו רואה
 סימן ברכה במלאכה זו מקללין ומאריזין אותו :

ב ואין חילוק במלאכה בין שעושה בשכר ובין בחנם
 הכל אסור ולעשות ע"י אינו יהודי יש ריעות
 הדחוקה מתיר והמדרכי אסור (כ"י) וי"ל דהמתיר סובר
 שהאיסור הוא מדרבנן ולכן לא שייך לאסור אמירה
 לא"י והאוסר מבר דהאיסור הוא מן התורה דכן כתבו
 התוס' שם ח"ל ומשמע מירושלמי דמדאיתיתא אסור
 עב"ל וא"כ שייך בזה אמירה לא"י שבות (אך הדוקה
 נכח דאמירה לא"י שבות לא שייך רק בשבת וזהו"ט
 ולכן מותר לעשות ע"י ח"י אפילו בנתינת עב"ל) :

ג והמנהג הוא כדברי המתיר ולכן דהסתפר אחר חצות
 אסור ע"י ישראל אבל ע"י א"י מותר (ע"ז סק"ג נסס
 רע"ג) ואפילו ליפול צפרנים אסור אחר חצות (סג) ויש
 סתורים בנפילת צפרנים אחר חצות כששכח ליטולן
 קודם חצות (ח"י סק"ד ח"ד) דאין זה מלאכה נמורה
 לענין ע"פ ויש מי שאומר דהסתפר אפילו ע"י א"י
 אחר חצות משום דגם המסתפר מסייע קצת בהמית
 וישו (מנ"א סק"ג) ואינו עיקר דמה ככך הוא בעצמו
 אפילו לתקן כליו שרי כ"ש בכה"ג המסייע אין בו ממש
 (ח"י סג) ולחוק דם נהנו לאסור כל היום מפעם אחר
 משום דבערב שבועות אסרו ח"ל בשבת (קכ"ט) :
 שיש סכנה בזה ולכן נזרז על כל ערב יום' ע"ש אכן
 שרעפ"ין שקורין באנקע"ס המריז'ו אסור והמריז'ר
 מתיר (מנ"א סק"ו) דאין זה כהקוה דרם של שרעפ"ין
 אינו מפנימיות הגוף כרם הקוה ונראה דבערב שבועות
 יש להתמיר ובשאר ערב יום' יש לחקל והלילה השייך
 לעיז'ם הכל מותר :

ד וזה שאסור במלאכה דווקא במלאכה נמורה כמו
 תפירת בדים או שעושה מלאכה כדי להשתכר
 אבל מתקן הוא כליו ליום' ואע"ג דכחיה"ם לא מצינו
 היתר זה מ"ם ע"פ קול סתוה"ם ולכן כל המלאכות
 שהתנו כחיה"ם כמו דבר האבד וכיוצא בזה כמו
 שיתבאר בחיל חיה"ם כ"ש דמותר בע"פ וכן מי שכותב
 ספרים לעצמו ודך לימורו מותר בע"פ וכ"ש לכתוב
 יחודי תורה ואפי' באגרות רשות נהגין היתר :

ה ועד חצות תלוי במנהג כמ"ש וכתב רבינו הר"ם א'
 בסעף ג' ורד"קו היה מקום שנהנו שלא לעשות
 ודווקא במלאכות מסורות אבל שארי מלאכות אפילו
 מנהג ליכא עכ"ל והלכוש כתב שאסור במקומו נהנו
 שלא לעשות מלאכה אבל בהרבה מקומות ראיתי
 שעושין מלאכה עד חצות ע"ש והביאוהו גדולי
 האחרונים (ע"ז ומנ"א סק"ו ח"י) וכן הוא עתה שעושין
 מלאכה ככ"ס והלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות :

ו ההולך ממקום שעושין מלאכה למקום שאין עושין
 אפילו רעתו לחזור דבשאר עניינים יכול לעשות
 בניגעא מידה מלאכה שקשה לעשות בניגעא לא יעשה
 כלל בעיר מפני המחלוקת והוי' לעיר מותר כשדעתו
 לחזור אבל אם אין רעתו לחזור אסור אך כשעדיין לא
 כא התום העיר גם כאין רעתו לחזור מותר (מנ"א
 סק"ח) וההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין ודעתו
 לחזור אסור לו לעשות דנתנים עליו חומרי מקום
 שיצא משם אבל אין רעתו לחזור נהג אפילו כקולי
 מקום שהלך לשם (מנ"א סק"ט) ויש מי שדחה לומר
 דהמיר נהג כחומרי מקום שיצא משם ואינו כן כמ"ש
 ביו"ד סי' רי"ד סעף כ' ע"ש ומ"ם כשנהג חומרי
 מקום שיצא משם ברעתו לחזור לא יתראה בפני אנשי
 המקום שמחויק זה לאיסור רלעולם אלא ישנה אדם
 מפני המחלוקת וכשצריך לנהוג איסור ינהוג האיסור
 בלי הרגש מאנשי המקום וכלל הדברים הוא שכל מי
 שרעתו לחזור נהג כאנשי מקומו בין להקל בין
 להחמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא
 כעה שם שמשנה מנהגם מפני המחלוקת וגדול השלום
 ויש כעניינים אלו דרכה פרמי דינים וכענין המנהגים
 ונהבאר בס"ד ביו"ד שם וכאן אין מקום להאריך בזה :
 ז ואפילו במקום שנהנו לעשות מלאכה עד חצות מ"ם
 לא יתחילו בתחלת מלאכה ב"ד ואפילו יכול
 לנטורה קודם חצות ורק ג' אומניות תתירו להתחיל
 בהם במקום שנהנו לעשות מלאכה כשנמרוז עד
 חצות ואלו הן החיימים והספרים והכוסים מפעם
 שבלאו הני הקילו גם כחיה"ם בחיימין הקילו להיות
 אדם הדיוט שאינו אומר תופר כדרכו כחיה"ם מפני
 שאין זה מלאכה נמורה לפי תפירתו והספרים והכוסים
 לפי שהבא ממרחקים או היוצא מכות האסורים תתירו
 לו לספר אבל שארי אומניות אם התחילו בהם קודם י"ד
 יכולין לנטרה ב"ד עד חצות אפילו התחילו בליל י"ד
 אבל להתחיל ב"ד ביום אסור והוה שימת הרמב"ם
 בסוף הל' יום' ע"ש :

ח אבל שימת המור כסם הרא"ש דבאלו הני מלאכות
 מותר להתחיל לגמור עד חצות אפילו במקום
 שנהגו שלא לעשות מלאכה ואם התחילו מקדם יכולים
 לגמור עד חצות אף בשאר מלאכות ובמקום שנהגו
 לעשות מלאכה מותר להתחיל כל מלאכה אם יוכל
 לנטורה עד חצות והמנהג כריעה זו ודע דכל זה הוא
 כשיש בזה צורך המועד אבל אם אין כזה צורך המועד
 אסור בכל ענין ויש מי שאומר דענין שאין לו מה
 יאכל מותר לו לעשות מלאכה גם אחר חצות (ח"י
 סק"א נסס כה"ג) דלא עדיף מחיה"ם דמותר כבי האי
 נהגא כמ"ש לקמן סי' הקמ"ב :

ט מושיבין שובכין להרגנולים כארבעה עשר רתינו
 לתקן מקום שעמרו התרגנולים והתרגנולות אבל
 להשיב

לצדדיו אמנם אם הוכל נתרבה בחצר גם כחיה"ם מותר להוציאו לחוץ ;
 יא ומוליכין ומביאין כלום מבית האומן כל היום אע"פ שאינו לצורך המועד דזה אינו כלל בכלל מלאכה ואם נותן לתקן ויש בו צורך יו"ט מותר עד חצות ואין אומרים מוסור לתורה בע"פ ולא מוסור יענך ומסדרים להתפלל בבוקר כדי לנמור האכילה עד שליש היום ויש אופין שמורה אתר הצות ומשום כבוד יו"ט נהגו לילך למרחץ ולמקוה אע"פ שאינו חיבה ואחר מנחה אומרים סדר הקרבנות קרבן שחזר למקדש (פ' נרכות כ"ג : ר"ח עכ"ל נמנע"ל יומה דסימטא ולית כלמחא נומיה) ;

להשיב אפרוחים על בצים אסור כל היום אא"כ הירגולת שישבה על הבצים נ' ימים או יותר וכבר נמסרו הבצים ומתה הירגולת מושיבין אחרת תחתיה כדי שלא יפסרו הבצים דהוי דבר האבד ויש מתירים גם לכתחלה להושיב אפרוחים או תרנגולת על בצים (לשון ראשון דר"ט) כמטה דפמחים מ"ה ; דאין זה נחשב מלאכה לגבי ע"פ ;
 י גורמין וכל מתחת רגלי הבהמה בע"פ כל היום ומשליכין לחוץ לאשפה וכוה"מ"ם רק מסלק לצדדים וחובל שבחצר לא יוציאנו אלא ימלקנו לצדדים גם בע"פ ומתחת רגלי הבהמה הותרת להוציאו לחוץ משום בריאותה של הבהמה אבל בחצר די שישלק

תמט שלא לומר בשר זה לפסח. וכו' ה' מעיפים :

אך בשארי דברים אין חשש דיו"ל שהקרישו וחזר ופדאו משא"כ בהמה אין לה פדיון דכל שראוי לקדושת הגוף אין לו פדיון כידוע ולכן כל בהמה הראויה למזבח אסור אבל שארי דברים מותר אך חימי ושערי הראיים למנחות הייתי אומר דאסור קמ"ל דשרי (סע) משום דבתמים הכל יודעים להכוונה לשומרם לפסח ויש רוצים לאסור בכל מין עוף המעון שחימה וחוסר יתירה הוא כיון שאינן ראויים למזבח (סע סק"ה) ;

ך ורע שהרמב"ם השמיט לגמרי דין זה ותמיהו על המפרשים שלא הרגישו בזה ונ"ל דמעטו ברור משום דר"ש סובר במנחות (ק"ג.) דכל שלא התנדב כדרך המתנדבין כגון שאומר הרי עלי מנחה מן השעורין אין בדבריו כלום וכתוספתא תניא בפ' בתרא דמנחות האומר הרי עלי עולה ע"פ שאקריבנו בבית חנוני ר"ש אומר אין זה עולה וכ"ש האומר ע"פ שאקריבנה בחוץ (תוס' פמחים י"ג. ד"ה מפני) והרמב"ם בפ"ו ממעשה הקרבנות פסק כר"ש ולפ"י כל השמים זה שדרי בגמ' אמרו דל"ש אפילו בגדי מקולס אינו כלום ממעט זה וכ"ש באומר בשר זה לפסח ומ"מ לגבי גדי מקולס שכל חכמי ישראל גערו בנייהם בתודום איש רומי כמבואר בגמ' לכן פסק ג"כ כן כמו שיתבאר משא"כ בכשר זה לפסח ;

ה וז"ל הרמב"ם בפ"ח דין י"א מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין ונורה שמא יאמרו בשר פסח הוא ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בליל זה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואם היה מחותך או שחזר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר ה"ז מותר במקום שנהגו עכ"ל וצ"ל הוא כשצולין בשפור על האש ולא מה שאנו קורין בראמ"ן וגדי מקולס אע"פ שלא פירש לומר בשר זה לפסח אסור לעשותו ויתכאב במ"י תע"ו (כתבו הפג"ח והמ"י דזה טעמיהם נכר זה על פסח

א רע דתורה נקרא יו"ט זה חג המצות ובלשון חכמים נקרא פסח וכן הוא בלשון בני אדם ואולי מסני שבלשון זה כלול הגם הגדול שנעשה לנו במצרים במצת בכורות שפסח המקום על בתי בניי ולכן קראוהו בשם זה ואמרו חז"ל (י"ג.) אסור לומר בשר זה לפסח מפני שנראה כמקדש דמהו ואוכל קדשים בחוץ כלומר אע"פ דכן דרכינו דמה שמכניסין וקונים על חג הזה אומרים בלשון פסח מ"מ בכשר יותר מלומר כן כדי שלא יתראה כאומר לקרבן פסח והוי קדשים בחוץ אבל חימי ושערי מותר לומר לשון זה שאין להם שייכות לקרבן וכן כל שארי דברים והכל יודעים להכוונה על חג הפסח ונמ בכשר כשיאמר כן מותר ונראה דאין הקפידא רק לכתחלה אבל בדיעבד אין בו איסור אכילה (מ"ו) דהכל יודעים שכן הוא דרך לשון בני אדם ;

ב תרא"ש כתב שם דנראה דווקא על בשר מלה וגדי שייך האיסור שמהם מביאין קרבן פסח אבל רש"י כתב שהאיסור הוא משום שנראה כמקדשין לרמי פסח והיינו מוכרין וליקח כהן פסח ואי קראי דא"כ למה אמרו חימי ושערי מותר הלא גם בהם נוכל לומר כן דיו"ל דמשום דחימי ושערי צריכין שימור מחימוץ לכן שייך עליהם לומר לשומרם לפסח (ה"י) ולפ"ו שארי דברים אסור ולא נראה כן אמנם נראה דגם לפירש"י אין איסור רק בבהמה הראויה למזבח וכמ"ש רבינו הבי"ו חז"ל אסור לומר על שום בהמה בין חיה בין שחומה בשר זה לפסח לפי שנראה שהקרישו מחיים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ אלא יאמר בשר זה ליו"ט אבל מותר לומר חמים אלו לפסח עכ"ל ;

ג ולכאורה הרכה רבין שכתב הפעם לפי שנראה שהקרישו מחיים לק"פ א"כ לא שייך רק בגדי ומלה ולמה אסור כל בהמה (נמ"ה) אלא בע"כ י"ל דכוונתו כפירש"י שיאמרו שהקרישו לרמי פסח

לר"ט ע"ט וכתב הרוקח שלא יאמר אדם כמה קורח טעם
דכירו שלמי אומר רשע מה הוא אומר מה העבודה הולט לכם
מה קורח זה עכ"ל ועמ"ל :

פסח ליכא קידולא דלמא כונתו לקרן הי"ל לומר לפסח ועל פסח
ככונה לר"ט ומ"ט דבגדי וסלה י"ט לכהמיר גם כניעכד
כמאמר לפסח ע"ט כבר דחה זה הח"י דלון איסור דניעכד

תע דין תענית בכורים בע"פ . וכו' ה' סעיפים :

ווראי כמצרים גם הן נחדנו נכבות ככורות וראיה
דכמדרש אומר דבתיה בת פרעה נצלת נכבות משה
אלמא דגם בנקבות דהתה סכת ככורות ומ"ט אין
המנהג כן מטעם דבנקבות לא צוה הקב"ה לקרשן רק
הזכרים והבא אחר גפ"ל צריך להתענות כיון דהתה
ככור לנחלה וכן בכורים כהנים ולויים צריכים להתענות
אע"פ שאין בהם פריון חמש סלעים דלא נרועי מבכור
מב ואם יש עשרה בכורים יש מי שאומר שהש"ץ
אומר ענינו ואין ראוי לעשות כן דא"כ הו"ל כתענית
ציבור וזה אמר בניסן אלא היחיד אומר ענינו בשומע
תפלה ואין קורין ויחל :

א איתא במס' סופרים (פ"ה) דאין מתענין בניסן רק
הבכורים בערב פסח והזנועין מפני המצה כדי
שיכנסו בה בתאוה ע"ש הבכורים לומר סכות ככורות
הזנועין נראה דהכוונה לאיסמנסים כשאוכלין ביום
אין אוכלין בלילה לתיאבון כדאיתא בגמ' (ק"ח .) רב
ששת היה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחי משום
דאיסתנים היה דאי מעים מירי בצפרא לא מהני ליה
פיכלא לאורתא ובירושלמי ריש ערבי פסחים איתא
רבי לא היה אוכל בע"פ וכו' בנין דהוה בכור אמר
ד' מנא ר' יונה אבא הוה בכור והוה אכיל וכו' אלא
פן הדא רבי איסתנס היה בד אכיל בימסא לא אכיל
ברמשא ולמא לא הוה אכיל כדי שיכנס למצה בתאוה
עכ"ל ואע"ג דאי משום דאימנס א"צ תענית כתבו
התוס' שם הו"ל רב ששת היה יתיב בתעניתא לאו
דדוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל
עליו מלש תענית כדי שיהא נזכר ונותר מלאכול
עכ"ל (נ"ט טל ה"א"ט שכתב ספק מירושלמי והרי
כמסקנא אינו כן) :

ד ואם חל ע"פ בשבת נוהגין הבכירים להתענות כיום
ה' שלפניו וי"א דהואיל ואירחי אירחי שהרי אינו
אלא מנהג אבל המנהג להתענות כסברא ראשונה ואין
מתענין בע"פ מפני שלא יכנסו לשבת כשהוא מעונה
וכשמתענין ביום ה' וצריך לברוק החמץ וקשה עליו
התענית יכול למעום קורם הבדיקה (נ"ח) וכתב רבינו
הרמ"א דנוהגין כשהאב בכור האם מתענה תחת בנה
הקטן כשהוא בכור ואם אין האב בכור האב מתענה
בעד בנו עד שיגדל עכ"ל ועכשיו ליכא מנהג זה ;
ד על ברית מילה או פריון הבן יכול הבכור לאכול
ויש מי שכתב דדוקא השייכים להמצוה כמו בעל
ברית וסנדק ומוהל וכיוצא בהם (נ"ח) ויש מי שאומר
דהמיקל לכל אדם כמעדת מצוה לא הפסיד (נ"ח)
אמנם עתה זה כמה דורות שמקילים לגמרי בתענית
בכורים והיינו בסיוע מסכתא ולא לבר הלומד אלא
הבכורים מתקצצים סביב המסיים ומסיימים עמו
ואוכלים ונתפשט זה לכל המדינות ואינו ידוע מאין
להם דהקל כל כך אם לא שנאמר דמפאת חלישת
הדור והמטרות רב בע"פ ואכילת המרור ג"כ אינו יפה
לבריאות ולכן יחשבו א"ע כאינם יכולים להתענות
ולפי שכנגד' לא נזכר כלל מזה וגם בירושלמי המסקנא
דא"צ להתענות ואינו אלא מנהג ע"פ מס' סופרים לכן
לא פתח חכמי הדור בזה וצ"ע :

ב וע"פ דברי המס' סופרים כתבו התוס' והמור והש"ע
שהבכורים מתענין בע"פ בין בכור מאב בין בכור
מאם דכל מי ששם בכור עליו או בכור לנחלה כמו
מאב או בכור לכהן כמו בכור לאם מתענה דבמצרים
נודעו כל מיני בכורים בין מאב בין מאם כמו שפירש"י
על פסוק כי אין בית אשר אין שם מת וגם גדול הבית
סקרי בכור ע"ש ברש"י ובתהילים (פ"ח) כתיב ויך כל
בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם וראשית אונו
הוא בכור מאב כדכתיב כי הוא ראשית אונו לו משפט
הבבדוק ויעקב אמר על ראובן כתי' וראשית אוני
ועכ"ז לקרש בכורות לא צוה הקב"ה רק על בכור
מאם מפני שהוא פטר רחם וניל הטעם משום דהקב"ה
קידש מבכור אדם ועד בכור בהמה ובכמהה לא שייך
רק פטר רחם כמובן ולכן גם כאים לא נתקדש רק
המטר רחם ;
ג ויש מי שאומר שאף נקבת בכורה מתענית שהרי

תעא בע"פ אחר שענה עשירית אסור לאכול . וכו' ה' סעיפים :

הרי יצא ויי חובת מצה כראמרינן בניוד (כ.ז .) לנבי
פסח וה"ה למצה מ"ט אין זה הדיור מצוה והזיוד
הוא שיהיה כמעט רעב ויאכל לתיאבון ;
ב ודרך מנהג תוא סמוך למנהג קמנה דהיינו מתשע
שעות מלמעלה דתשע ומחצה הוי זמן מנהג קמנה
וממך

א שנו חכמים במשנה ערבי פסחים סמוך למנוחה לא
יאכל אדם עד שתחשך כדי שיאכל מצה של מצוה
לתיאבון משום הידור מצוה (ה"י) כלומר דאע"ג
דחשכיל כות מצה בעת שהוא שבע אם אינו אצלו
אכילה נמח דהיינו שנמשו קצה בהאכילה מרוב שכש

(כ"ה) ויש שתרצו דכשנצרה זה המעם לשני הכנסות הראשונים הוי הרבה ומגדל גריר ואע"ג דהוה זמן רב קודם הכנסת מ"ם מגדל גריר (ס"ג ו"ט ס"ג) אבל כל זה מגיל להמור לומר כן וג"ל דמעמו משום דבפסחים בעיקר דין זה לא הזכיר שיש חילוק בין רב למעט ש"ם דאין חילוק דאל"כ לא הוה משהמם הש"ם לומר על הך דרבא ולא אמרן אלא מובא אבל פורתא מכעד סעיר ש"ם דאין חילוק אלא לענין ברכה והרשב"ם לא הזכיר זה כלל ושתית יו"ש מעט וודאי מגדל גריר ; ה' קמן שאינו יודע מה סמפרים ביציאת מצרים כלילה מותר להאכילו אבל קמן הוידע אין להאכילו כדי שלא יישן ויסבירו לו ענין יצ"ם דהוה שאמרו במכילתא ושאינו יודע לשאול את פתח לו ג"ל דפירשו קמן שאין בו דעת לישאל מפ"ג דסוכה ולשאול אינו יודע אבל סבין מה שאומרים ולכן מצוה להסביר לו ענין יצ"ם (פמ"ג ס"ו) ויש נוהגין שלא לאכול חורת כע"ג כדי שיאכל המרור לתיאבון וכן כיום ראשון של פסח כדי לאכול בלילה שני לתיאבון ואין עיקר לזה דאמו המרור אכילה מוכה היא שתהא לתיאבון אדרבא הרי הוא זכר לעיניו וכן יש נוהגין לקעטם באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכול בלילה שני לתיאבון וכן לקעטם בשתיית יין אם לא שישתה הרבה ויגדור התעט האכילה כמ"ש ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות כע"פ כדי לאכול התרומת לתיאבון ואין לחוש למגדל זה ויש מחמירין שלא לפרך או לשכור מצות בע"פ כדי שלא יבא לאכול מהם ואין לחוש גם לזה דאין זה רק באיסור דארייתא ודע דמצוה שנאסרה בתקנה ואח"כ נתפררה ונלושה ביין ושמן ודבש ולא נתכשלה אינה קרויה מצה עשירה ואסור לאוכלה כע"פ דמצוה עשירה אינה אלא כשהעיסה נלושה במי פירות אבל נתכשלה מותר לאכול ולא באקניה בלא משקה ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית ונמשכה מעודתו עד הלילה דינו כמו בכל השבתות וי"ש שנתבאר בס"י רע"א ע"ש ומצוה לרחוץ ולגלח בעיו"ט וללבוש בגדים נאים כמו בשבת ;

ומסוך למנחה היינו מתחלת שעה עשירית (רש"ס) וכן הוא מסקנת הש"ם (ק"ו) ; ויש מי שכתב דיש להחמיר מן מסוך למנחה גדולה (ק"ו) וכן מבואר מרבנו רבינו הרמ"א לקמן סי' הרל"ם בערב סוכות וכתב דומיא דאכילת מצה (וכבר הקשה זה המג"א ס"ג) והאמת ש"ל דגם בכאן דעתו כן ומה שלא הניח בכאן משום דבלא"ה אין לנו מה לאכול אחר חצות בע"פ דהא חמץ ומצה אסור ואין האיסור רק על מצה עשירה והרי אנוהו אסור לנו מצה עשירה כמ"ש בס"י תס"ב משא"כ בערב סוכות (ח"י ס"ה) ונראה דהכל לפי מה שהיא אדם דמדינא דגמ' אין האיסור רק מסוך למנחה קמנה מיהו יש הרבה אנשים שביאכלו בחצות שוב לא יאכלו הבית מצה לתיאבון כידוע ואלו וודאי אסורים מחצות ;

ג אין האיסור שייך על חמץ שהרי בלא"ה אסור ומצה שיוצאין בה ידי חובת מצה ג"כ אסור כע"פ רב"ל האוכל מצה בע"פ כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו כדאימא כירושלמי ואין האיסור אלא על מצה עשירה אבל מיני תרנימא מותר לאכול (גמ' ס"ג) כמו בשר הדגים ופירות וירקות ובלבד שלא יהא מטלא כריסו בהם ואם הוא איסמנים שאפילו אוכל מעט מוסיק לו באכילתו הכל אסור ומצה מבושלת הוה כמיני תרנימא דאין האיסור אלא על מין פת כמו מצה עשירה או מי פירות עם מים דהוי ג"כ כמצוה עשירה (פמ"ג ס"ה) ; ד ויין אסור כגמ' (ק"ה) . דרבא הוה שתי חמרא כע"פ משום דחמרא מגדל גריר תאוות האכילה ובכריכות (ל"ה) ; אסורו דכששתים הרבה ויין מגדל גריר אבל מעט אינו גורר אלא סועד הלב ולזה כתב רבינו הכ"י דין מעט לא ישתה אבל הרבה מותר מהמעט שנתבאר וכ"כ התוס' שם ויש להתפלא על חמור שכתב דיון יוכל לשתות הן רב הן מעט כי הוא גורר תאוות המאכל עכ"ל וזהו נגד הגמ' כמ"ש וכבר עמדו המפרשים בזה ויש שתרצו דאע"ג דסעיד אינו סועד כל כך שיאסור לשתות מפני זה (כ"ה) ויש שתרצו דפורתא מסעד סעיד כלומר מעט הוא שמועד

תעב דיני הסיבה וארבע כוסות . וכו' מ"ן מעיפיים :

א ומן אכילת מצה ומרור (כ"ה נסח מה"ד) ועד שתיית הקידוש הוא כשביל אכילת מצה ככל קידוש במקום מעודתו וכיון שאכילת מצה כלילה גם הקידוש צריך להיות כלילה (ח"י ס"ה) ;
 ב ומ"ם יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדרך בני חורין ששולחנם ערוך זמן רב קודם האכילה ועוד כדי לאכול מיד כשהחשך בשביל התנוקות שלא יישנו ואם אם הוא בביתך ולומר מצוה למדור ולקום ולילך ולעשות המסור וכך אמרו על ר"ע שמימי לא אסר הניע עת לעמוד בביתך חוץ מערבי פסחים וכו' בשביל

א אע"ג דבשבת וי"מ מוסיפים סתול על הקרש ויכול לקרש ולאכול מבעוד יום מ"ם כליל פסח אינו כן דכתיב ואכילו את הכשר כלילה הוה דבעינן לילה סמש ואיתקש מצה לפסח (סור) דכתיב על מצוה ומרורים יאכלוהו וזהו שענינו כמשנה דערבי פסחים שלא יאכל עד שתחשך כלומר דלא ככל ע"ש ועי"ש (חוס' ס"ג) וכן שנינו בתוספתא דפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך ולכן גם כוס של קידוש שהוא אחר מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ושאר שנינים שנקשו כדי שישאלו התנוקות וכ"ש אמירת התורה דבעינן ליקוץ בשעת

הכובע שעל הקנה מאליו והמאכל צריך ליכנס לשטח ואם ימח על ימין יכול להקדים כניסת המאכל אל הקנה מאל דושמ ויבא לידי סכנה ולכך זה דרך השרים להסות על צד השמאלי והסיבת ימין לא שמה הסיכה (נמ' ק"ח. פ"ט ודו"ק) ודע רבהסיבה אין חילוק בין איסור לאתר דאע"ג דכידיו הוא הפוך מכל אדם אבל לא באיברים הפנימים ולכן גם האיטר צריך להסב על צד השמאלי של כל אדם (ויכול לסמוך על ידך למירו) ; ן אמרו חז"ל (ק"ח.) אשה אצל בעלה אינה צריכה הסיכה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיכה ופירש"ב"ם רמפני שכפופה לבעלה א"צ הסיכה ואשה חשובה מקרי כשבעלה מתפאר בה וגדולה כמעלה יותר ממנו וא"כ אינה כפופה לו וצריכה הסיכה ומסילא דאשה שאין לה בעל כל אשה צריכה הסיכה וכן אם אין הבעל בביתו כל אשה צריכה הסיכה אבל בשאלות (פ"ט) כתב אשה א"צ הסיכה דלאו דרכיהו דנשי למיני ע"ש ועל כל הנשים קאי דגורמתו לא היתה אשה אצל בעלה אלא אשה סתם וכן דוא ברי"ף והטעם משום דאין דרכן להמות על צידן ואם אשה חשובה היא כלומר גדולה בנוי או בעושר כאשה חשובה שפ"א אין מעמידין (כ"ט) ; שדרכה להמות צריכה הסיכה כאיש ועכשיו אין דרך נשים בהמיייה ככל ואין נשים שלנו עושות הסיכות ורבינו דר"מ"א בעל ד' כתב דנשים שלנו מקרי חשובות וצריכות הסיכה רק שסימכות על ראבי"ה רכזמ"ו אין להסב עכ"ל וזה מהמדרכי ולענ"ד קשה לומר כן דא"כ למה האנשים לא סמנו על ראבי"ה ועוד דברא דיעה יחידא אלא נראה שסמנו על השאלות ודרי"ף לפי גירסתם וחשובה לא שנית ואפילו אם היא חשובה אינה מחוקת עצמה כן :

ן בן אצל אביו צריך הסיכה אפילו הוא גם רבו מובהק דמסתמא לא קפיד אא"כ יודע שמקפיד ותלמיד אצל רבו א"צ הסיכה דמורא רבך כמורא שמים ואין לו להסב בפניו היותו כנושל שדרות לעצמו ואפילו אינו רבו מובהק אא"כ נתון לו רשות דאז אם ידעה יכול להסב אבל אם אינו רוצה לא כפינו ליה שיכול לומר שאף ברשותו אין לי העזה להסב בפניו וגם הרב אינו מתייבב ליתן לו רשות מפני שכן הוא דרך התורה שהתלמיד יתיירא מרבו ויראת המעלה הוא וישב אצל ת"ח המופלג בדורו אפילו לא למד ממנו כלום ואינו רבו דינו כרבו וא"צ הסיכה מפני שגם עליו מוטל יראתו ופשוט הוא דכל זה הוא באוכלין על שלחן אחד אבל אם אוכל על שלחן בפ"ע אפילו בעל שלחן חדר צריך הסיכה דבכה"ג לא מוחיו בהתנשאות בפני רבו והשמש אע"פ שמתעסק בצרכי בית וצריך ליקטם ממקום בכל שעה מ"ם צריך הסיכה בעת אכילתו ושתייתו (הכ"מ) כפ"ו ס"ט היט מסוס דכל הקנה ע"פ כקנה חזון לעלמו ע"ש ונראה שארבותא היא מטעם שסוף להכתיב ויחייא חומר שסמור ולא חזק נדמי ציכות ול"ו וכי גרוע הוא משארי פועלים שמיין כהקטנס

כשביל תנוקת שלא ישנו (ק"ט.) ור"א אומר שם חושפין מצות בלילי פסחים כשביל תנוקות שלא ישנו ור"ע היה מחלק קליות ואגוזין לתנוקות בע"פ כרי שלא ישנו וישאלו ומעמו של דבר לפי שראינו שהתורה הקפידה על שאלות הבנים בלילה הזה כדכתיב כמה פעמים כי ישאלך בנך וגו' וכל עיקר סיפור יצ"מ הוא ע"י שאלות הבנים ותשובות האב דע"י זה נתבררה האמונה המהורה לפיכך עשו כל הפעולות שהתנוקות יהיו ערים ולא ישנים בעת הסדר וכך חובה עלינו לעשות ועניין חפיסת מצה פירש"י ורשב"ם שאוכלין סדר או סנביהין את הקערה והרמב"ם בפ"ו כתב דחושפין מצה זה מיד זה ע"ש (והו' המנהג שהתנוקות חושפין האסיקומן מתחת הכר עמ"י סק"ב) :

ן ויסדר שולחנו בכלים נאים כפי כחו דאע"ג דבכל ימות השנה טוב למעט בכלים נאים וזכר דחורבן מ"מ בליל פסח עושין כל סימני חירות ואף אם יש לו כלי כסף במשכנות אם אין הבעלים מקפידין ראוי להעמידן על השלחן בליל פסח וזהו הפעם שהצריכו חז"ל הסיכה מפני שכך היה כעיסתו שבני הורין היו אוכלין דרך הסיכה על כרים וכסתות דרך גדולת ולכן יבין מושבו סבעוד יום ומסום המושב שיהיה בהסיכה דרך חירות ודע שהסור כתב בשם ראבי"ה דבזמ"ז במדינתנו שאין גרילין לאכול בהסיכה א"צ להסב ע"ש אבל כל רבותינו לא ס"ל כן ואדרבא נלע"ד דכיון שמוצא לעשות שינויים בליל זה כמ"ש הרמב"ם בפ"ו צריך לעשות שינויים בליל זה כפי שיראו הבנים וישאלו א"כ אין לך שינוי מובנה הסיכה שאין רגיליה בזה ועכשיו עושין אותו וראיה לזה שהרי במשנה (קט"ו.) בשאלת מה נשתנה לא הוצרכה שאלת ההסיכה ובנוסחא שלנו ישנה והפעם דבזמן המשנה לא היתה שינוי ולא היה לכן מה לשאול על זה אבל עכשיו שואל על השינוי ולכן עיקר דבריו רוב הפוסקים שחייבו יש בהסיכה :

ן ועוד ראיה ברורה דצריך הסיכה ממשנה דערבי פסחים ששנינו ראפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב כלומר דלא תיטא כיון דעני הוא ואין דרכו בהסיכה א"צ הסיכה קמ"ל דלא וה"ה לדיין ורבינו דר"מ"א בסעף ן' כתב דאפילו עני ישאל לו כרים יסב (כ"ט) על הפסל עכ"ל כלומר יעשה איוה הסיכה כל דהוא על הפסל הנהיה בנדרו אם חפץ אחר ובלבד שלא יתא הוא הסיכה דהסיבה מעכבת (הכ"ה) כח דלכל אינו מיסב ודמו דכדיו וחייא וכהנ"ג מלל הע"י והמנ"א כתיבו זה וחללנו נוסב להסב חף לא כתיבו כרים ולבניטת הקיס"ל יש דיעות ויכול לעשות כרלטנו ודו"ק) :

ן כן כשהוא מיסב לא ימח על גבו ולא על פניו שאין זה דרך הסיכה ולא דרך כבוד אלא על צדו ולא על ימינו אלא על שמאלו דעל ימינו יש סכנה משום דדושמ הוא על צד ימין וכשהוא סתה על ימינו נפתח

כלמאת נמי טס כפוליא לנגרי ונלל למרינן זה רק כנמלמד
 תמורה ונלל כנאר מלאכות ונ"ט):
ה יש שכתבו דכל הפסור מהסיבה וסימב נקרא
 היום כדאיתו בירושלמי פ"ק דשבת (מג"א סק"ז
 כסס ה"ט"ו ונ"ו) ויש ששאלו הא מצינו כמה תומרות
 שאדם יכול להחמיר על עצמו (טס) וי"ל דכאן וודאי
 כן הוא דהא זה לא משכחת לה אלא בתלמיד שרבו
 נתן לו רשות וזהו הדין שראוי לו לעשות דבר
 שזהו נגד כבוד רבו אף אם נתן לו רשות וכן כל כיוצא
 בזה (וכן כאלל למלן דפוסר כו"ט ננלי נגד המת):
ז וכל מי שצריך הסיבה אם אכל או שתה בלא
 הסיבה לא יצא וצריך לחזור ולאכול או לשתות
 בהסיבה וכתב רבינו הרמ"א כמסעף ו' די"א רבנמיה'
 דאין דרך להסב נדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו
 שבריעבר יצא בלא הסיבה ונ"ל אם לא שתה כוס
 שלישי או רביעי בהסיבה אין לחזור ולשתות בהסיבה
 דיש בו חשש שנראה כמסופף על הכוסות אבל בשתי
 כוסות ראשונות יחזור וישתה בלא ברכה ולכתלה
 יסב כל הסעודה עכ"ל ובריעבר יצא בשאכל בהסיבה
 הכוית מזה של המוציא ושל אפיקומן וד' כוסות
 ומרבי"ה הרמב"ם שכתב בפ"ו ובשאר אכילתו ושתייתו
 אם היסב ה"ז משובח עכ"ל משמע דגם לכתחלה א"צ
 אלא שאם עשה ה"ז משובח (ממ"י סק"ז ר"ד מסר"א)
 כדוית המול"ט א"צ כפינה וכונתו למ"ט כפי' תמ"ה דיש לאכול
 נכסמולט שני וחס ע"ס אכל לעניד לא נראה כן וזה שכתבו
 כות מנה משס דמטיקר הדין א"צ רק כוית ודוק):
י והנה זה שכתב שיש חשש כמסופף על הכוסות
 בהארונות ולא בראשונות הטעם משום דבראשונות
 מותר להוסיף משא"כ באחרונות כמו שיהבאר והנה
 לפ"ו האידנא שאין נהגין להוסיף גם בראשונות אין
 לחזור ולשתות דנראה כמסופף (מג"א סק"ו) אמנם
 הרא"ש כתב דכיון ששתה שלא כתקונן הוצרך הדבר
 דשלא ממניין הברכות היה ובה שישתה עתה הוא של
 חובה ע"ש ויש מי שאומר שבכל הכוסות אם שתה בלא
 הסיבה א"צ לחזור ולשתות כוס אחר (ב"ה כפי' תש"ט
 ומ"י סק"ז) וכן נראה עיקר דהא כנמרא (ק"ח).
 אפשרא הלכות דרך שני כוסות צריכים הסיבה אלא
 דטפני הטפס מצרכינן הסיבה לכולו וא"כ בכל כוס
 היה צפיקא דרבנן ולקולא ויראה לי דגם רבינו הרמ"א
 עיקר טעמו מפני זה ולא מפני שמכנתו על דיעה
 יחידאה ולא מפני כמסופף על הכוסות אך דבשני
 ראשונות דמרינא מותר להוסיף מה איכפת לן כשמוסיף
 ועתה שאין כוסיעין גם בהם אין לחזור ולשתות כמ"ש
 ויש מי שכתב דבהחלת הסדר יהיה דעתו לחזור
 ולשתות בין הראשונות ואו אם מעה ושתה בלא הסיבה
 יחזור וישתה בלא ברכה (מג"א טס):

יא צריך לשתות הכוסות על הכר כהקנה חבמים
 וראשון על הקידוש והשני אחר ההגדה והשלישי

לכמה"ו והרביעי להלל ואם שתאן בבת אחת כלומר
 ששתה כוס אחר כוס עד ששתה ד' כוסות לא יצא ידי
 ארבע כוסות ונראה רי"ה אם שתה שנים שלא על
 הסדר כגון שאחר קידוש שתה שני כוסות לא עלתה
 לו רק לקידוש ואחר ההגדה צריך לשתות כוס שני
 ויראה לי דאם שתה הכוס באמצע הגדה יצא אף קודם
 ברכת אשר גאלנו דברכות אין מעכבות ואמירת
 ההגדה אין לה שיעור ונמצא ששתה אחר ההגדה אבל
 אם שתה באמצע ברהמ"ו או באמצע הלל לא יצא
 כיון דתקינן רבנן אחר כל ברכת המזון ואחר כל ההלל
 עוד נ"ל אם לא שתה אחר המכוסות בשעתו כגון
 שלא שתה אחר קידוש ישתינו אח"כ שהרי אין לזה
 תקנה אחרת וכן בכל הכוסות (כנלפ"ד):
יב שיעור הכוס רביעית לאחר שימוננו אם רוצה
 למנו כגון יינות שלהם שהיו חוקים וכוונתו שלט
 לא שייך מינה ושיעור רביעית הוי כלי שמחויק
 אצבעיים על אצבעיים והגובה רוחב שני גודלים וחצי
 גודל וחומש גודל (טור) ושיעורו כדי הפלת ביצה
 ומחצה מיס ויש מן הגדולים שרוצים עתה לכפול
 השיעורים מפני שהבצים נתקמנו וכמה מהמרקקים
 נהגין כן וכבר בארנו לעיל מ' קס"ח מעוף י"ג וכו"ד
 מ' שכ"ד שאינו כן ע"ש היטב וגם לעניין יין צמוקים
 שלנו יש הרבה לפקש ועל"ש לעיל מ' ר"ד מעוף
 מ"ו וס' ער"ב מעוף ז' ללמד זכות ומה נעשה אחרי
 שבמדינתנו אין היין מצוי והיין הבא ממחוקים לכד
 שהוא ביוקר ורוב ישראל אין ידם משגת יש בהם
 הרבה חששות כידוע ואם אין לו יין יקח מי רבש
 שקרין מע"ד לד' כוסות:

יג וצריך לשתות כולו או רובו ואם יש בהכוס הרבה
 רביעיות יכולים לצאת בו כמה בני אדם כשיעור
 רביעיות שבו אבל לא כשיעור רוב רביעיות שבו מפני
 שצריך רביעית לכל אחד ואדם שלענין שתייה יוצאין
 ברובו אמנם י"א עוד דכוס אחד אפילו מחויק הרבה
 רביעיות אינו עולה רק לאדם אחד ומחויב לשתות
 רוב הכוס איך שהוא וכן עיקר לדינא שכן הוא דעת
 הרמב"ן והמרבי"ה (עכ"ל) וצריך לשתות השיעור בבת
 אחת ולכל כוסות ראשונות אם שבה יותר מרביעית מותר
 שתיית רביעית וכדיעבד יצא כששתה בהפסק עד כדי
 אכילת פרס ואם שהה יותר משיעור זה לא יצא וצריך
 לשתות כוס אחר אבל בפחות מזה יצא (המג"א סק"א)
 כתב זכני כוסות ראשונות אם שבה יותר מרביעית מותר
 וישאח ע"ש ועל"ה כיון דהעיקר לדינא שלא כהרמ"ם כמ"ס
 כפי' תרי"ב ע"ש אינו תחור):

יד מי שאינו שותה יין מפני ששונא או מטיק מ"ס
 מחויב לרחוק עצמו לקיים מצות ד' כוסות כיון
 לכד כשהוא חולה ומצינו כתנאים ואמוראים שהיה היין
 קשה להם מאד ומ"ס נדחקו לקיים מצוה זו דר' כוסות
 ומצוה לחזור אחר יין אדום אם איג' הלבן משוכח ממנו
 דכתיב

כלמאת נמי טס כפוליא לנגרי ונלל למרינן זה רק כנמלמד
 תמורה ונלל כנאר מלאכות ונ"ט):

ה יש שכתבו דכל הפסור מהסיבה וסימב נקרא
 היום כדאיתו בירושלמי פ"ק דשבת (מג"א סק"ז
 כסס ה"ט"ו ונ"ו) ויש ששאלו הא מצינו כמה תומרות
 שאדם יכול להחמיר על עצמו (טס) וי"ל דכאן וודאי
 כן הוא דהא זה לא משכחת לה אלא בתלמיד שרבו
 נתן לו רשות וזהו הדין שראוי לו לעשות דבר
 שזהו נגד כבוד רבו אף אם נתן לו רשות וכן כל כיוצא
 בזה (וכן כאלל למלן דפוסר כו"ט ננלי נגד המת):

ז וכל מי שצריך הסיבה אם אכל או שתה בלא
 הסיבה לא יצא וצריך לחזור ולאכול או לשתות
 בהסיבה וכתב רבינו הרמ"א כמסעף ו' די"א רבנמיה'
 דאין דרך להסב נדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו
 שבריעבר יצא בלא הסיבה ונ"ל אם לא שתה כוס
 שלישי או רביעי בהסיבה אין לחזור ולשתות בהסיבה
 דיש בו חשש שנראה כמסופף על הכוסות אבל בשתי
 כוסות ראשונות יחזור וישתה בלא ברכה ולכתלה
 יסב כל הסעודה עכ"ל ובריעבר יצא בשאכל בהסיבה
 הכוית מזה של המוציא ושל אפיקומן וד' כוסות
 ומרבי"ה הרמב"ם שכתב בפ"ו ובשאר אכילתו ושתייתו
 אם היסב ה"ז משובח עכ"ל משמע דגם לכתחלה א"צ
 אלא שאם עשה ה"ז משובח (ממ"י סק"ז ר"ד מסר"א)
 כדוית המול"ט א"צ כפינה וכונתו למ"ט כפי' תמ"ה דיש לאכול
 נכסמולט שני וחס ע"ס אכל לעניד לא נראה כן וזה שכתבו
 כות מנה משס דמטיקר הדין א"צ רק כוית ודוק):

י והנה זה שכתב שיש חשש כמסופף על הכוסות
 בהארונות ולא בראשונות הטעם משום דבראשונות
 מותר להוסיף משא"כ באחרונות כמו שיהבאר והנה
 לפ"ו האידנא שאין נהגין להוסיף גם בראשונות אין
 לחזור ולשתות דנראה כמסופף (מג"א סק"ו) אמנם
 הרא"ש כתב דכיון ששתה שלא כתקונן הוצרך הדבר
 דשלא ממניין הברכות היה ובה שישתה עתה הוא של
 חובה ע"ש ויש מי שאומר שבכל הכוסות אם שתה בלא
 הסיבה א"צ לחזור ולשתות כוס אחר (ב"ה כפי' תש"ט
 ומ"י סק"ז) וכן נראה עיקר דהא כנמרא (ק"ח).
 אפשרא הלכות דרך שני כוסות צריכים הסיבה אלא
 דטפני הטפס מצרכינן הסיבה לכולו וא"כ בכל כוס
 היה צפיקא דרבנן ולקולא ויראה לי דגם רבינו הרמ"א
 עיקר טעמו מפני זה ולא מפני שמכנתו על דיעה
 יחידאה ולא מפני כמסופף על הכוסות אך דבשני
 ראשונות דמרינא מותר להוסיף מה איכפת לן כשמוסיף
 ועתה שאין כוסיעין גם בהם אין לחזור ולשתות כמ"ש
 ויש מי שכתב דבהחלת הסדר יהיה דעתו לחזור
 ולשתות בין הראשונות ואו אם מעה ושתה בלא הסיבה
 יחזור וישתה בלא ברכה (מג"א טס):

יא צריך לשתות הכוסות על הכר כהקנה חבמים
 וראשון על הקידוש והשני אחר ההגדה והשלישי

דכתיב אל תרא יין כי יתארם ויוצאין ביין מבושש ובקונדיטון ואצלינו אינו מצוי זה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה יטבור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו לר' כוסות או לקבל מבכאי צדקה ואם אין לו רק ד' כוסות לשני הלילות יקחם כולם ללילה הראשונה שהיא עיקרית דאנן בקיאיין בבקיעא דירחא ולכן יקיים ד' כוסות בליל זו כתקונם (מנ"א סק"ד) ונר בוחו קודם לר' כוסות משום שלום בית כמ"ש במ"י רס"ג :

מן וגם הנשים חייבות בארבע כוסות וככל המצות השייר לאותו לילה כמו אכילת מצה ואסירת ההגדה ואם אין יכולות להגיד בעצמן ישמענה ההגדה משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו באכילת חמץ ישנו באכילת מצה והנשים ישנן באיסור חמץ דלא תעשה מצות נשים כאנשים ולכן חייבות גם באכילת מצה אע"ג שזהו מ"ע שהומן נרמא וממילא כיון שהחייבות במצה חייבות גם בפסח ומרור שהרי איתקשו ול"ז כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ואע"ג דמרור בומה"ז דרבנן מ"ם כל התקן רבנן כעין דארייתא תקון

תענ דינו כום ראשון וסדר הלילה עד כום השני. ובו כ"ז סעיפים :

במגילה מברכין תחלה וסוף ולמה לא נעשה כן ביציאת מצרים שניסיה נדולים מנס פורים :

ג ובשם מחרי"ל ראייתו טעם מפני שהיא מצוה הכתובה בתורה ואין מברכין בשעה נסים אלא אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים (פריסה) ולכאורה אין הדברים מובנים והאמת דה"פ דהנה כל הברכות תקנו רבנן ולא שייך ברכה אלא לברך להקב"ה אשר צונו במצוה זו כמו לאכול מצה לישב בכוכה לתקוע בשופר אבל לא לעשות מעצם המצוה ברכה יכיון דמן התורה אנו מצווים לספר הנסים בלילה זה והוי מ"ע א"כ איך נברך שעשה נסים והרי זהו עצם המצוה והוי כהגדה אחר הגדה וברכת אשר נאלנו העיקר על אכילת מצה ומרור כמו שאמרנו והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור אבל שעשה נסים זהו עיקר מצות סיפור יצ"מ ורק אמצוה דרבנן הרשות בידם ולא בראריתא (עוד כתב הפרישה בשם ר"ע מאוס דיום יאנס סוף וענין כ"ז עכ"ל ולא ידעתי פירושו) :

ד ואם חל בשבת אומר ויכול וכמו"ש אומר אחר קידוש הברלה ומישוב ואע"ג דשאר הברלה אומרים מעומד מ"ם זו שעם קידוש ועל הסדר אומר מישוב ואין כסמים בהברלה זו דבשמים אינו אלא לחוק הנפש והוי כשמוצאי שבת חיל ולא י"מ שמעצמה הנפש בתקפו וגם כיו"מ יש מאכלים טובים ונוסח הברלה המכריל וכו' בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הברלה ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הברלה וקדשת את עמך ישראל בקדושתך וכתב רבינו תם בתוס' פסחים ק"ז

א בתחלת הסדר מוזנין לו כום ראשון והוי ביינות שלהם ומלשון המשנה (ק"ז.) מונו לו משמע דאחרים ימונו לו ולא בעצמו דרך חירות ומקדש עליו ומברך תחלה בנה"ג ואח"כ אומר קידוש היום ושהחיינו ושותה כום הראשון ואם לא כירך שהחיינו בליל ראשון יברך בליל ב' ואם לא יברך בליל ב' יברך כל החג אפילו בלא כום דאין שהחיינו צריך לכוס (פירושו מ' :) וכן אם כירך בליל א' ולא יברך בליל שני שהחיינו יברך אח"כ (מנ"א סק"ה) שהרי חייב לברך מפני שפיאק ריומא אבל אם לא יברך בליל ראשון וכירך בליל שני א"צ לברך עוד בשביל יום הראשון שהרי מ"ם"ג אם ליל שני ירמ הרי א"צ בראשון ואם ראשון ירמ הרי עולה מה שכירך בשני דלא נרע משאר ימי החג (מ"י סק"ה) ופשוט הוא דאם לא כירך בשעת הקידוש תוצר אח"כ דצריך לברך במקום שנוכח אף בלא כום דשהחיינו א"צ כום ולכן אף אם אין לו כוסות מברך שהחיינו ואם לא אמר ההגדה בלילה זה אין לו תשלומין [סג] וכן אם לא אכל מצה או מרור בלילה זה אין לו תשלומין דאין מצוותם רק בלילה זה :

ב כתב הטור ואינו מברך שעשה נסים לפי שעתיד לאומרו כהגדה עכ"ל כלומר דכום שמברכים בתניכה ופורים שעשה נסים פשיטא שכפסח היה לברך כן אלא לפי שכהגדה אנו מספרים הנסים והנפלאות ואח"כ מברכין ברכת אשר נאלנו ממילא דהוי כברכת שעשה נסים ותרתו למה לי יו"מ זה לנרד אין לו מספיק שהרי

(ק"ד). **המעט** שמאריכין הריבה כהבדלה ו' לפי ששנינו **שם תפוח** אל יפוחת משלש והמוסיף אל יזיקה על שבע לפיכך מפני תובת היום נזכר פעם אחת שבע הברלות והיינו בין קדש לחול אחד בין אור לחשך שנים בין ישראל לעמים ג' בין יום השביעי לששת ימי המעשה ד' בין קדושת שבת לקדושת יום הברלת דביו"ט מורה אוכל נפש הרי ה' הברלת וקדשת את עמך ישראל שני הברלות בין ישראל לשבט לזו כרתיב בעת ההוא והבדיל ח' את שבט הלוי ובין ליום לכהנים כרתיב ויבדל אותך להקדישו הרי י':

וה וקוד הברלה יקנהו יין קידוש נה הברלה וכן וכך נפסקה ההלכה בפסחים (ק"ג). לפי שקידוש קודם להברלה ומצו הוא תמיד לבסוף ע"ש ואם שכח הברלה ולא נזכר עד שהתחיל ההגדה ישלים ההגדה עד גאל ישראל ואח"כ יבדיל ולמה לא יבדיל באמצע ההגדה לא מפני שאמר להפסיק אלא משום ההברלה צריך כוס ואיך יעשה אם ישתה הרי מוסיף על הכוסות שהרי לכתחלה אין להוסיף אף בשני כוסות הראשונים ואם לא ישתה עד כוס שני הרי יש הפסק בין ההברלה לשתיית הכוס (מ"י סק"ה) ושישתה ויצא בו ידי כוס שני לפי מה שכתבנו בס"י הקדום מעיקר י"א ע"ש הוודאי לכתחלה אמר לעשות כן ולכן יתרון עד גאל ישראל ויבדיל וישתה ומה בכך והרי אינו אוכל ואינו שותה עד אח"כ שנאמר שיש איסור לאכול ולשתות קודם הברלה ולכן אם לא נזכר עד שהתחיל לאכול יפסיק סוד ויבדיל ואם היה דעתו לשתות אין תוך המעודה א"צ לברך כפרה"ג ואם לאו צריך לברך ואם שכח עד אחד ברכת המזון יבדיל אח"כ וישתה כוס ג' ויעלה לשניהם וכן אם לא נזכר עד אחד הלל ובאמצע ברה"ט ובאמצע הלל לא יפסיק ואע"ג דאין אומרים שני קדושות על כוס אחד במקום דא"א שאני (זמניא ק"ט):

ו' ואין ליטול דיוו קידוש כולל ואפילו לאיתם שנתנים תמיד ליטול הידים קודם קידוש כמ"ש בס"י רע"א מ"ס פסח א"א מפני שזיהה הפסק גדול באמירת ההגדה ובע"כ שיטול ידיו קודם המעודה ואע"ג דהבא צריך נטילה מיד לטיבול הכרפס ולמה לא יטול קודם קידוש אמנם גם זה א"א דהרואה יאמר שצריך נטילה לקידוש ובאמת אינו כן דבשילמא בכל השנה הכל יודעים שהנטילה הוא בשביל המעודה משא"כ בפסח לא מינכרא מילתא שהיא כשבייל הטיבול ואפילו אין ידיו נקיות יטול מעט ואם אירע שנפל ידיו קודם קידוש לא יטול עוד לטיבול (ר"ל) וי"א שיטול (כ"ה) העיקר כדיעה ראשונה (מנ"ט סק"ג ומ"ו סק"א וח"ק) ודע דכשאין ידיו נקיות שבהבנו שיטול מעט אבל אין מברכין עליו עני"ו וכבר כתבנו שהבע"כ לא ימונ בעצמו אלא אחר דרוך דרך היתר והשו אין גזרין בזה כי נראה כרמות רוחא לצוות

לאשתו שתמונז ואין הבעל עדיף בטנה ולכן נהנין למונ בעצמו ואין זו קידא:

ו' ואחר הקידוש שותה הכוס כהסיבה ואינו מברך אחריו כי אנו סומכין על ברכה אחרונה שאמר הלל כי כולם עניין אחד הם ולמה נרבה בברכות חנם ונגזר ברכה ראשונה א"צ על כוס שני ומה שאנו מברכין יתבאר בס"י תע"ד ע"ש ואם שתה בלא הסיבה פסק המזון שישתה כוס אחר בהסיבה ובס"י הקדום בארנו בזה ע"ש ואם ירצה לשתות כמה כוסות קדשות בידו כדתנן (ק"ו:) בין הבוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שליש לרביעי לא ישתה ומפריש בירושתו המעט כדי שלא ישחבר אבל יין שלפני המזון אינו משכר ע"ש והמזון כתב רק שיכין לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא נראה כמזיף על הבוסות עכ"ל דכל שצריך לברך הוא מוסף וא"כ לדין שמברכין על כל כוס וכוס אמר להוסיף והמזון והש"ע הולכין לשתות שא"צ לברך על כוס שני כמ"ש בס"י הבא ולא לדין ע"ש ולדין אין היתר לשתות בין ראשון לשני אמ"כ היה דעתו לשתות (מ"י סק"ה) וגם בזה כתב רבינו הב"י בסע"ף ג' דמ"ט ראוי לומר שלא לשתות בין ראשון לשני אם לא לצורך גדול כדי שלא ישחבר ויגמט מלעשות המזון וקריאת התנה עכ"ל ואף שיון שלפני המזון אינו משכר והו לדידות ולא לדין שכתותינו חלושים ונגזר שאין משקין שאין משכרים יש לטמנע מלשתות רק מים כשצאם נ"ל שמתור לו לשתות וא"צ ברכה דיון פוסק כל מיני משקין (כנל"ד ועמ"י סק"ה):

ח' דע דדעת הר"ף והרמב"ם והרשב"א שא"צ רק שני מצות בקעה וכשכרצע אחת נשארו אלוה מצוה ואחת שלימה ולא מציונו בנב"י שהיא צריך ג' מצוה ובירושלמי ערבי פסחים כפי מה שהביא האור זרוע (ס' רי"ג) נ"כ כן הוא וכן משמע בברכות (ל"ט): שאומר רבנן מניה פרוסה בתוך השלימה וכרצע משמע דשלימה אחת היא וככה"ג מחלק בין שבת לחול רבנן בשבת צריך ג' אבל הרא"ש בע"מ (ט') הולך על זה ואומר וכו' נרע פסח משאר יו"ט צריך לחם משנה וזהו התיב' וכ"כ הא"י בשם רשב"ם והוא זכר לחלות תודה שהיו באים ג' חלות מעשרין אחד ולכן צריך ג' מצות להסדר וכן מנהג העולם:

ט' ומביאין לפני הבע"כ קערה עם שלש מצות ומרוך והוציא וברפס או ירק אחר וחומץ או מי מלח ושני תכשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ומנהג העולם כבשר וביצה והבשר נכון שיהיה מרוע והיינו כן הויו אם אפשר זכר לרוע נמיה ואכתנו אין רגילין בזה כי קשה להשיגה ונותלין בשר על עצם ורבינו יצחק כתב בסע"ף ד' שהנהג שהבשר יהיה צלי על הגחלים והביצה תהיה מכושלת ורבינו הר"ם כתב וה"ה צליה וכו' נוהגין כעיריני עכ"ל ולפ"י היתה

אמר

לשונות הם ומרור פירש בנמ' מרידתא ורשי' פי כלע' ולא ידענו פתרונו ובערוך לא מצאתי ורע"ב פי' מין כוסברתא והוא מר ביותר ולא ידענו מה זה וגם בערוך לא מצאתי כוסברתא :

יג כל השנוי קודם במשנה קודמת לשאחריה ולכן חזרת קודם לכל וכך אמרו בנמ' שם מצוה בחזרת מאי חזרת חטא מאי חטא דחם רחמנא עלן ולכן אע"ג שאין לה מרידות מ"מ היא יותר מצוה ואחריה המכא וכן כסדר ובמדינתנו לוקחין תמכא מפני שחזרת אינו מצוי עדיין קודם הפסח אלא בתצורות השרים וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' דאם אין לו אחד מאלו הירקות יקח לענה או שאר ירק מר עכ"ל ונראה דמ"ל רזה ששניט במשנה ובמרור ומפרש בנמ' מרידתא דה"פ כל מין ירק מר ויש מי שסובר דמרידתא הוא לענה ולא שאר ירק מר ולכן שאר ירק מר יאכל כלא ברכה וכן יש לעשות (עמ"ל סק"ז ומ"י סק"ד) ולענה כתבו שו"ת שקורין ווערטימ' ולא יעקור הישראל בעצמו את המרור מן הקרקע דאולי היא קרקע גזולה אלא יעקור הא"י והוא יקחם ממנו דה"ל יאוש ושינוי רשות וע' לקמן סי' תרמ"ט (עמ"ל סק"ד) :

יד חמשה מינים אלו מצטרפין לכזית ולכן יש אצלינו שלוקחין מעט חזרת עם מעט תמכא שמוכר לאב"ל יחד וכשיש משניהם כזית יצא ידי חובתו ויוצאין בכל אלו גין בהעלין שלהם ובין בהקלחים אבל לא בשרשים דהיינו שרשים הקמנים המתפצלים לכאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו גדילים העלים אף שהוא מסוין בקרקע ה"ו בכלל קח ומ"מ מוב יותר העלים והקלח היוצא חוץ לקרקע לפי שי"א שמו' שסמוין בקרקע מקרי שורש אבל העיקר כסברא ראשונה (הגר"י סעיף כ"ח) ודע שיש מי שרצה לומר דתמכא שקורין קריי"ן אין יוצאין בו אא"כ אוכלה בשלימות כמו שהוא ולא הנגדר כמורג שקורין רי"ב איזוי"ן כדרך שאוכלין עם כשר שהוא מפורד רק דק ודבר תמה לומר כן דאדרבא זה עיקר אכילתו כשהוא מפורד ולאכלו כמו שהוא הוא מכנה כידוע וכן נתנו כל גדולי עולם וכו' שקשה עליי לאכול תמכא מפני חלישות הלב בהכרת להדר אחר חזרת אף שיעלה לו בדרמים יקרים אך יוכל ליקח העלים בלי תמכא שאין בו מרידות אלא מעט דהא יוצאין בעלין כמו שנבאר ומי שהוא חולה ואינו יכול לאכול מרור לא יאכל וקיי"ל דמצוה בומה"ז דאורייתא ומרור דרבנן (ק"ד) . דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח איתא מרור וכזמן דליכא פסח ליכא מרור ואי קשיא דא"כ מצוה נמי אינו כן דמצוה הדר ותני ביה קרא כערב תאכלו מצות אף בליכא פסח (סג) :

מין העלים אין יוצאין בהן אא"כ הן לחזין אבל לא כמסוין שקורין צוויאלע"ט ואצ"ל יבישים אבל ההלחים יוצאין בהן בין לחזין בין יבישין ואצ"ל כמסוים

אמר לאכול הבשר בלילה כי אין אוכלין צלי בלילה והמקם נראה משום דהבשר הוא זכר לפסח שאינו נאכל אלא צלי לפיכך גם הכשר צלי והביצה זכר לחגיגה שנאכלת מבושל לפיכך גם הביצה מבושלת והמנהג שנהגו גם הביצה צלוייה יכול להיות משום דבן תימא סבר דגם חגיגה אינה נאכלת אלא צלי (פ'). ויש שכתבו דמוטב יותר לבשל הבשר והביצה כדי שיאכלום בלילה דאם יניחם על זים שני אתי לירי קלקול אם יצלם בלילה ראשונה דאין יו"מ מכין לחכירין אך בביצה הרי גם צלי מותר ואצלינו נהגו לבשל הבשר והביצה ומה שכתרו בביצה במקום חגיגה משום דנהיגין לאכול בצים על המרור (עמ"ל סק"מ וז"י סק"ד) :

י ועל כרפס או נהנין ליקח בצלים או צנון או מין ירק שכרכתו הארטה או תפוחי ארטה והאחרונים הזכירו שנהגו ליקח פעמריולי"ן ואין אנו יודעין מה הוא ועניין הכרפס הוי זכר לעבודת פרך שעבדו ס' ריבוא כי כרפס הוא אותיות ס' פרך והמי מלח כשחל בשבת יכנס קודם השבת שאסור לעשות מי מלח בשבת כמ"ש בסי' שכ"א מיהו בשם נתבאר שכל הצריך לאותה סעודה מותר ולכן אם לא הכין כיום יעשה בשבת אבל לא הריכה :

יז ויסדר הקערה לפניו בענין שצ"צ לעבור על המצות והיינו הכרפס יהא סמוך לו יותר מן הכל שיהו נצטרד ראשונה וגם המי מלח סמוך יותר מן המצה אך אצלינו אין מעמידים המי מלח על הקערה והמצה יהיה סמוך יותר מן המרור מפני שאכילת מצה קודם למרור וחרופת והם יהיו יותר קרובים מן הבשר והביצה שאין נאכלים אלא באמצע סעודה וכבר המנהג אצלינו לסדר על קערה רצוע מימין למעלה וביצה כנברה משמאל המרור באמצע נמוך מהם ולמטה בקערה חרוסת מימין וכרפס נמוך מעט בשמאל ומרור שעל כורך באמצע וכן הוא ע"פ חכמת ההכלה כמבואר בפירוש" :

יח שנו חכמים במשנה (ל"ט) . ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחריכניא ובעולשין ובמרור חזרת רגילין לפירש שהוא סאלאמ"א וכן פי' המעתיק בערוך ערך חזרת ובנמ' אמרו מאי חזרת חטא ובערך חס פי' המעתיק לאמ"י"ך ע"ש ותמכא רגילין לפירש שהוא קריין או חריי"ן ובערוך העתיק איי"ן מפלאנצ"א ולא ידעתי מה הוא זה השם והרחביא לא ידעתי ובערוך פי' מין עשב מר ובנמ' אמרו אצותא דדיקלא ופירש"י סיב הגדל ונכרד סביב לדקל וגם הערוך פי' כן וצ"ל דהוא עשב מר ונכרד סביב לדקל (פמוס"ס) ובשם רב האי נאון פי' צמח עבה מאד ויש בו כמו דראשי המחפין ע"ש ושלשין פירשו בנמ' הנירכא והערוך פירשם בלשון לע"ז ולא ידענום אך לא כלע"ז ורשי' ואצ"ל ששני

יך ואחר שיקדש נטל ידיו לצורך מיטול הראשון ולא יברך ענין ואף מי שאינו נזהר בכל השנה כמיטולו במשקה ליטול ידיו בפסח יטול ידיו שהרי כמה שינויים אנו עושין בליל זה וענין המיטול הוא כרי שיטאלו התנוקות למה זה טובלין קודם האכילה מה שאין דרך לעשות כן דכבר נתבאר דהתורה הקפידה בליל זה על שאלת הבנים ויקח מהכרסם פתות סכויות ומטבילו בתוסף או כמי מלח ומכרך בורא פרי האדמה ומכון בכרכה זו לפסח נם המרור מברכה אף שמעיקר הדין בלא"ה א"צ מרור ברכה כיון שהוא בתוך הסעודה ובהכרח לאכלו ה"ל כדברים הבאים בתוך הסעודה שא"צ לברך ומ"מ יכוין לפסח כי אולי כיון ששמרו בא למצוה ולא לשם אכילה אינו כדברים הבאים מחמת הסעודה :

יך זה שכתבנו שלא יאכל כוית המעם כדי שלא יבא לירי חובב ברכה אחרונה דייא דכשיאכל כוית צריך ברכה אחרונה ואינו דומה לפרפרת שקודם הסעודה דבריה"ו פוטרנו שבכאן יש הפסק גדול במסירת ההגדה ויא"צ שא"צ לברך דההגדה לא הוי הפסק כיון שהוא מענין המרור ולפיכך לא יאכל לכתחלה כוית ואם אכל לא יברך ברכה אחרונה דפסק ברכות להקל והרמב"ם בפ"ח כתב שיאכל כוית וכל המטבילין להקל כוית לכל אחד שאין אכילת פתות סכויות (מ"מ) והסוד ועוד ראשונים חלקו עליו דכיון דמיטול זה אינו אלא להכירא למה צריך כוית עוד כתב הרמב"ם שיטבול זה בחרו"ט המרור כתב שא"צ בחרו"ט ומנהגינו כהמרור :

ך ואחר המיטול לוקח המצה האמצעית ויבצענה לשנים ומסר חצייה לאחד לשמרה לאפקסן ומנהגינו להניחה תחת הכרים של ההסיכה ובר למשאירותם צורות בשמלותם על שכםם ולכן יש שמגביהין החצייה של האפקסן על הכתף כרעג וחצייה השנייה ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש בה המצות או המצות לברך ויאמר הא לחמא עניא עד כוה נשתנה ועיקר הנוסחא היא הא לחמא כמ"ס ויאמר בלשון שמבינים הנשים והקטנים או יפרש להם העניין וכן עשו הגדולים ועכשיו שנתרבו הרפוסים וגרפם ההגדה בלשון לעז וכל הנשים והתנוקות שלט קוראין מעצמן לא נהגו לברך להן כי הן יודעות בעצמן לקרות ולהבין ענין יציאת מצרים :

כא ואחר אמירת כהא לחמא יסיר המצה מעל השולחן וזהו לפי מנהגם שיהיה להם שולחנות קמנות והיו עוקרין את השלחן ועכשיו מסכין השולחן במפה והיו במקום עקירת שלחן וגם זה כרי שיטאו התנוקות וישאלו למה עוקרין השלחן הלא עדיין לא אכלנו ומיד מוננין לו כוס שני כדי שיטאלו הבן למה מוננין כוס שני הלא עדיין לא אכלנו ועכשיו הבן רגילין כשאלה זו אלא שואלין מה נשתנה וענין מה נשתנה כענין

דכיון שהקלה הוא עב אין מעם מרידתו נפסד ע"י שמתייבש אבל אין יוצאין בקלה מבושל לפי שע"י הביטול נפסד מעם המרידות לנמרי ואע"ג דחורת אין בו מרידות כלל זה מפני שמבטו כך אבל זה שיש בו מרידות כשנפסד המרידות שבו אין זה מרור שהרי נשתנה מנידולו וכבוש כמבושל ואין יוצאין בו ויש שני מיני כבוש האחד הכבוש בחומץ וציר וחמן כבישה זו היא מעם רק כשיעור שיתנו על האש ויתחיל להתרתיח והשני הכבוש במים וכבישה זו צריך מעל"ע ולכן יודרו שלא להניח התמכא במים מעל"ע ויש שנרקחין לומר דתמכא אף שנשרה מעל"ע לא ישתנה ואינו עיקר וכל ששרה מעל"ע אין יוצאין בו וכן הסכימו הגדולים (מ"מ סק"ד וח"י סק"ד פ"ט שדחק ליישג המנהג וזכרו דחוקים ויכול להוליס קודם המעל"ע ומ"מ הגר"ו סוף כ"ט הו"ק) :

מן כל הרינים שישנם במצה ישנם במרור לפיכך יוצאין ברמאי ובמעשר ראשון שנימלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו הכל כמו שנתבאר במ"י תנ"י וכל מה שנתבאר שם שאין יוצאין במצה אין יוצאין במרור ג"כ ואע"ג דמצה דאורייתא ומרור דרבנן כל דתקון רבנן כעון דאורייתא תקון כדאיתא בגמ' (ל"ט) ואין לתמוה על מה שעיקר מצוה בחורת הוא אין בו מרידות והתורה אמרה מרור אך באמת שם מרור כולל שני דברים מרידות המעם וקישוי שסופו להקשות ועובדות פרך שכמצרים היתה תחלתה רך וסופה קשה כפירש"י בחומש חזרת היא תחלתה רך וסופה קשה לפיכך היא עיקרה של מרור וזהו כוונת הש"ס שם (ל"ט. פ"ט הו"ק) :

יך חרסת צריך להיות עב ובר למים שנשתעבדו בו אבותינו במצרים כדכתיב בחומר ובלבנים ואח"כ צריך לרכו במשקה ובר לרם ששפטו המצרים מישראל כדכתיב כל הבר הילוד האירעה תשליכוהו וגם היו נהנים ילדים כבנין כמבואר באגדות ויש לעשות החרסת מפירות שישראל נמשל בו תאנה ואנו המרים והמתים ואצלינו שאין אוכלים פירות יבשים עושים מאנחים ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ לעשות ומתנחמים על שם תחת התפוח עוררתך שהיו יולדים שם בניהם כדאיתא בפ"ק דסוטה ויתן בו דבר של קיוהא כיון והומץ ובר לשיעבוד שהיו שניהם של ישראל קהות מגודל השיעבוד ונותנין בו תבלין הרוסין לתבן כמו תחת התפוח עוררתך צימרינ"ג ואינגבע"ר שאינו נרוכין היסב ויש בתן לאחר הריכה ארוכין קצת ובר לתבן שלא נתנו לו ככתוב בתורה נאם חל פסח בשבת צריך לרכך החרסת מבעוד יום דכשתא אסור מפני שהוא כניבול ואם לא ריכך מבעוד יום יתן המשקה לחוכו ולא יערבנו בכף וגם זה ליתן מקורם המשקה :

לפסח וכשיגיע ללפיכך מנביה כל אחד כומו בידו עד שיגיע לגאל ישראל ואצילנו מניחים הבוס על השלחן כשמיגיע לחלל ואח"כ בהברכה נטלין בידו עד גאל ישראל וכן כשאומרים והיא שעמדה אוחזין הכוס בידו והעניין דכל מקום שמזכירין הישועה נומלין הכוס כעניין כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא כי כל השמחות הוא על היין כרכתוב ויין ישמח וגו' ויש בזה גם עניין עמוק הנוגע לאמנותיות המהורה דכתוב ה' הוא האלהים דאלהים בנימ' המבט והביאור ראף המבט שלנו אינה מבטית אלא בהשגחת שם הויה ברוך הוא והוא עיקר גדול כמובן וכוס הוא בנימ' אלהים וכשנומל הכוס יכסה הפת שלא יראה כושתו כמו בקידוש אבל כפיסוד ההגדה צריך להיות הפת מנולה לראות הלחם עוני :

כך וכשמגיע לרם ואש ותמרות עשן נוהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבע על שם אצבע אלקים היא וכן כעשרה מכות וכן כרצ"ץ ער"ש כאח"כ ויש כגולל מ"ו שפיכות ויש כזה סוד ויש נוהגין לשפוך מן הכוס בעצמו ויש נוהגין לשפוך באצבע הרביעי שהוא קמיצה ויש נוהגין באצבע החמישי שנקרא זרת (ממג"ל סק"ח) ודעבוד כמר עבד ודעבד כמר עבד :

כה בהגדה כשאומרים יכול מר"ח צ"ל מקודם והגדת לבנך דאמקרא זה קאי כמבואר במבילתא וכן לא יאמר שכנגד ארבעה בנימ וכו' אלא כנגד ארבעה בנימ דהוא עניין בפ"ע ולא אדלעיל קאי וצריך שיאמר ונאמר לפניו שירה חדשה כמגיל הנוגין דאעבר קאי על יצ"ם (מג"ל סק"ח) ויאמר מן הובנחים ומן הפסחים דחגיגה קודם לפסח דפסח נאכל על השובע וכומוצאי שבת יאמר מן הפסחים מקודם ריאן חגיגה דוחה שבת ויש שרוצה לומר דעל שנה הקודמת קאי ואינו כן כמו שבארנו כביאור ההגדה בס"ד :

כז וחולקין את ההלל מקצתו קודם אכילה ומקצתו לאחר אכילה מפני שאין אנו מברכין על ההלל לכן אומרים מקצתו מקצתו כדי שתמכר ברכת אשר נאלנו גם על ההלל ועד היכן אומר מקודם המעודה עד למעינו מים ובתוספתא מפורש הטעם ובארטו"ט כס"ד כביאור ההגדה ויש נוהגים לומר ההלל כבהכ"נ ע"פ הירושלמי ומנהג יפה הוא ולכן אין מברכין על ההלל שבמעודה מפני שכבר ברכו בבהכ"נ ואנחנו שאין אומרים הלל בבהכ"נ היה מן הדין לברך על ההלל שבמעודה אלא שלא נהגו כן וזה ההלל אומרים בישיבה אע"פ שבבהכ"נ אומרים בעמידה :

שני אם לאו. וכו' נ' סעיפים :

ואין מברכין על הנגן כי אם אחר כוס רביעי עכ"ל דס"ל דהגדה והלילא לא היו הפסח ולפיכך ברכה של קידוש מומרת מברכה את הכוס השני וברכה שעל כוס שלישי

מה גדלו מעשיך וז' מה טובו אוהליך יעקב על דרך ההתפעלות וכן כנאן נתפעל מה גדלו השניונים בלילה הזה ובמשנה יש שאלת צלי ואין כה שאלת המיכה לפי שאכלו הקרבן פסח והיו רגילים תמיד בהמיכה ועכשיו לא שייך שאלת צלי וישנו שאלת המיכה לפי שאין אנו רגילין תמיד בהמיכה ואם אין הכמה ככן לישאל אביו מלמדו לשאל ואם אין לו בן תשאל הבת ואם אין לו בת תשאלנו אשתו או אחר הושב על השלחן ישאלנו מפני דהתורה הקפידה שעניין זכירת יצ"ם בלילה הזה תהיה ע"י שאלה ותשובה אך אם אין מי שישאל שואל ומשיב לעצמו וכשיש שואל א"צ הוא להגיד המה נשתנה אלה מתחיל עבדים היינו (ולא יאמר הלילה הזה כולו מרור אלא בלילה הזה מרור) :

כב כשמסיים השואל מה נשתנה מנלה הפת ומתחיל לומר עבדים היינו בקול ובהתפעלות ובשמחה ובחרוה ועיקר אמירת ההגדה הוא שע"י יציאת מצרים נשתעברנו עד עולם לדורי דורות לך ולתורתו ואנחנו עבדיו וזהו מדין נמוך כי בן חורין אינו נקנה לעבד בע"כ אבל מי שהיה עבד לאחד ולקחו אחר מבעליו לו לעבד א"צ דעת העבד ונקנה לו בע"כ של העבד כמבואר ביו"ד סי' רס"ו ועתה כיון שהיינו עבדים לפרעה והקב"ה פדה אותנו מירוד ולכן בע"כ אנחנו עבדיו וזהו שאמר הכתוב כי לי בני"י עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מצרים כליומר כי לי בני"י עבדים בע"כ שלא ברצונם מפני שהוצאתים מצרים שהיו שמה עבדים ולכן ככל דור ודור חייב לראות עצמו כאלו הוא יצא מצרים ונקנה לו להקב"ה לעבד עולם ואינו רשאי לפרוק עול התורה מעל צוארו ומביא ראייה מקרא דבעבור זה עשה ה' לי וגו' וזה קאי על כל דור ודור ולפי שמי שירצה להתעקש יכול לומר דקאי רק על הדור שיצא מצרים כשאלת הרשע שאומר מה העבודה הוואת לכם כליומר הלא אתם לא יצאתם מצרים ולזה מביא ראייה מקרא דואותנו הוציא משם דמסיים לתת לנו את הארץ ורבי כל יוצאי מצרים מתו במדבר אלא וודאי דאכל דור קאי (וזהו שחמ"ד רמ"ב נהנה"ק קט"ו) :
הוליא משס וזו"ק) :

כג כשמגיע למצה זו צריך להגביה המצה והעיקר הפרושה שהיא כלחם עוני כדי להראותה להמסוכין שהתחבב המצה עליהם וכן כשיגיע למרור זה אכל בפסח אין להגביה הורוע שלא יהא נראה במקדישו

תעד דין אם מברכין על כוס

א כתב רבינו הב"י שותה כוס שני ואינו מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה שאין מברכין כפה"ג אלא על כוס של קידוש ועל כוס של ברהמ"ו

ג ולענין נראה דהנה כמחרי"ל כתוב דצריך לברך על כל כוס וכוס אף על פי שהיא"ש פסק שלא לברך התוס' פסק שיברך ואמור ליתנות בלא ברכה וספק איסור לחימוא עכ"ל ואינו מובן כלל הא אדרבא ספק ברכות להקל (וכנ"ל הקט"ו ע"ל נה"י וכאשר נתימח ע"ט) ולכן נ"ל דה"ל דהנה ה"ל ודאי שיש פסק אם ההגדה ה"ל הפסק אם לאו דלכ"ן פסקנו כפי הקודם לענין פרסם שלא יאכל כו"ת ואם אכל לא יברך ברכה אחרונה דספק ברכות להקל כפי"ש שם וא"כ פשיטא שלא יברך ברכה אחרונה אך א"כ לסת' ישנה פסקא לא ישתה ולא יברך ולסוף לו ליכנס לספק נהנה בלא ברכה אלא מצי אית לך לסיפור שהוא סיכרה לשתות מפני מצות חכמים שחקנו ד' כוסות וא"כ אין נאמר לאדם תשתה איסור מספק דה"ל יכול לחמר לא ניהא ל' ליכנס בספק איסור ליתנות בלא ברכה אלא דאמרינן ליה שתה וברוך וגמרא דאנו מרישים אותו לברך ומסילא דלפי תקנת חכמים בהבדח שאין הכוונה לפסור את הכוס השני מברכה ראשונה אבל לענין ברכה אחרונה כיון שיש פסק ספק ברכות להקל :

שליש שהוא של כרה"מ פומרת את הברכה של הכוס ודביעיו ולמה אין מברכין ברכה אחרונה על הכוס השני מפני שהוא יין שקודם המזון שמומר את היין שב"ך המזון וברה"מ פומרתו מברכה אחרונה כמו בכל השנה כפי"ש כפי"ד (פ' נגפלו המזון ומלחמתו) : אבל רבינו תרמ"א כתב והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אתר האחרון לבר וכן דעת רוב הגאונים עכ"ל וס"ל דהגדה והלילא ה"ל הפסק וצ"ע דא"כ למה לא יברך ברכה אחרונה על הראשון ועל השלישי כיון שאין להם שייכות ול"ל אלא בע"כ צ"ל ולא ה"ל הפסק א"כ למה צריך ברכה ראשונה בשני וברביעי ותרצו דכיון דל' כוסות אלו תקנו חכמים לשתותם דרך חדיית וכל אחד ואחד וז"ל מצוה כפי"ע ולפיכך אינן מספרין זה עם זה להקטיר בהרכה אחת אלא צריך לברך על כל אחד בפ"ע (מ"א) ואין זה מספיק ויש שהוספו לומר דהיה כאלו התנה על כל כוס וכוס שלא יפסור אלא עצמו (ק"ו) וזה יותר המזה דמניין לו תנאי זה :

תע"ה יתר דיני המדד . וכו' ח"י מעיפום :

כדי לצאת כל הידועות יאחו שניהם וכמ"ש רבינו הבי"ש שיקח הסעות כסדר שהגיה הפרוסה בין שתי השלימות ויאחוס בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואח"כ יבצע מהשלימה העליונה ומפרוסה משתימה בידו וימבלם כמלה ויאכלם בהסמכה ביחד כו"ת מבל אחד ואם אינו יכול לאכול כשני תמים ביחד יאכל של המוציא תחלה ואח"כ של אכילת מצה עכ"ל ואינו מובן במה שאומר יאכל של המוציא תחלה וכי יודע איהו של המוציא הלא תוסס לשניהם ביחד מפני הפסק כפי"ש (פס"ו סק"ג סהקס"ו כן) ונ"ל משום דהעיקר לדינא אנו תופסין דעל השלימה המוציא ועל הפרוסה על אכילת מצה וכן דעת רוב הפוסקים אלא שעכ"ל מפני כבוד הידועה השניה אנו תופסים שניהם :

ך ושמענו סוכרי רבינו הבי"ד דהיורד המצוה לבלוע כל השני ותים ביחד ולכל הפחות הכו"ת בפסם אחת ואע"פ דמספרה בכדי שיעור אכילת פרס מ"ס עיקר המצוה כן היא והוה שכתב במע"ף ו' אבל כפי"ש וית וחור ואכל בחצי וית יצא ובלכד שלא ישהה בין אכילה לחברתה יותר מכדי אכילה פרס עכ"ל כלפי"ש שלא ישהה שחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס ומ"ס לא מצונו להראשונים שיצריכו כן לאכול בבת אחת והמסרי"ל כתב מפורש דיכול לברך מעט מעט ובלכד שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס והאיתי מי שכתב דהך דמס"ף ו' מותר ה"ל (מ"א סק"ד) ולי נראה דאין ענין ול"ו דבמע"ף ו' סיפדי שאוכל חצי וית ומפסיק זה וודאי אין נכון לבתולה

א ואתר השנת כוס שני יסול ידיו ויברך עניי ואע"פ דכבר נטל ידיו למיבול אך כיון שהפסיק בהגדה ותישנין שמא הסיח דעתו ונגע בכסום מסוגף (נמ' קפ"ו) : ואי לא הך נעמא היתה נטילה ראשונה עולה לו ואע"פ דמטילה ראשונה היתה לקדושה אלא שלא ימסא את המשקין מ"ס ה"ה עולה לו דקו"ל דנטילה לא בעי כוונה (תוס' ס"ט) והנה לפ"ו אם נתכוון בנטילה ראשונה לגמור בה כל סעודתו בלא היסח הדעת ויברך עליה ענפי ושמי ידיו א"צ נטילה שנית (מ"א סק"ב) :

ב ורבינו הבי"ד בספרו הגדול לא ניהא ליה בכך וז"ל ולי נראה שלא יכוין לכך שלא כמל תקנת חכמים שתקנו ליסול שני פעמים בלילה הוה עכ"ל והקשו עליו דהיכן תקנו חכמים כן דהא פירוש הפסע דילקאו אסת דעתו וא"כ כשלא הסיח דעתו א"צ נטילה שנית (מ"א ס"ט וכו') ולי נראה עיקר דבריו רבינו הבי"ד כיון דאויסקא הלכתא בנמ' שם צריך נמ"י פעם שנית נהי דהפעם הוא משום חשש הי"ח הדעת מ"ס סוף סוף עכ"ל תקינו רבנן כן ובליל פסח קפדינן שלא לשנות מכל מה שהגיהנו אותנו ומי יודע כמה טעמים אחרים יש בזה וכן המנהג ואין לשנות :

ג והנה במור הביא שני דיעות שיש סוכרין שעל השלימה סוכך המוציא כמו בכל הו"מ ועל הפרוסה על אכילת מצה משום חשש עוני ויש סוכרים להיפך דהמוציא על הפרוסה שנת השני כפסח ומסילא דעל אכילת מצה צריך על השלימה דשני ברכות על מצה אחת א"א לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולכן

והדר נכרך מצה ומרור בהרי הרדי רשניהם דרבנן ואין מבטלות זו את זו דכמו כששניהם דאורייתא אין מבטלות וא"ו כמו כן כששניהם דרבנן ולמח לן לאכול מרור בפ"ע והתשובה לזה דוודאי מהלל יכול לעשות כן אבל אנו מספקא לן בגמ' שם כמאן הלכתא ואולי הלכה כרבנן דא"צ כריכה וא"כ המצה שכריכה הוי רשות ולא מצוה הוי מצה דרשות ומבטל לה למרור רמזות (תוס' ט"ז ד"ה הלל) ;

¶ ודע דעל מה שנתבאר שצריך לאכלו בכריכה ובחסיכה כתב רבינו הבי"ם שמונלה כחרוסת ודיבוי הרמ"א כתב וי"א דאין למובלו וכן הוא במנהגים וכן ראיתי נוהגין עכ"ל ואינו מוכן דהא החרוסת הוי מפני הארס ואיך אפשר שלא להטבילו בחרוסת ובאמת כל האחרונים חולקים עליו וס"ל דצריך להפסיל בחרוסת וכן אנו נוהגים ומעמו אינו מוכן וצ"ל דס"ל דהמצה מבטל את הארס ואין סברין כפה"א על המרור לפי שהוא דברים הבאים מחמת הסעודה ועוד שכרכת הארסה שעל הכרפת פוטרתו וכמ"ש בס"י תע"ג וצריך ליוהר שלא להפסיק בדיבור בדברים שאינן מעניין הסעודה ע"י שאכל הכריכה כדי שתעלה ברכת אבילת מצה וברכת אבילת מרור גם לכריכה זו דכיון דלהלל עיקר המצוה כן היה צריך לברך ויביהו אם סח א"צ לחזור ולברך שהרי מספקא לן כמאן הלכתא ועוד דאפילו להלל אין זה אלא בזמן המקדש ולא בזמננו דאין חיוב מרור מן התורה בזמננו ויבטל המרור את המצה כמ"ש (פס"י סק"ז וי"ט ד"ה וי"ק) ;

¶ ח"ל הרמב"ם בפ"ח דין ו' ואח"כ סברך ענ"י וכי' ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת ומטביל בחרוסת ומכרך ברוך וכו' אשר קדשנו במצותיו וצונו על אבילת מצוה ומרורים ואוכלן ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפ"ע מכרך על זה בפ"ע ועל זה בפ"ע ואח"כ מכרך ברוך וכו' אקב"ו על אבילת הוצה ואוכל סוכר חנינת י"ד החלה ומכרך ברוך וכו' אקב"ו על אבילת הפסח ואוכל מגופו של פסח ולא ברכת הפסח פוטרת של זבת ולא ברכת הובח פוטרת של פסח ובזמן הזה שאין שם קרבן על ארץ שמכרך המוציא מכרך על אבילת מצה ומטביל מצה בחרוסת ואוכל ומכרך על אבילת מרור ומטביל בחרוסת ואוכל וכו' וזו מצוה סוכרי סופרים וחזר וכורך מצה ומרור ומטביל בחרוסת ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש עכ"ל ;

אבל כשאוכל רצופים היכן מצינו שצריך לאכול כולו כאחד (ומ"ש המנ"ל מפנה"ל תמיהי דהתם בלכך מן הסי דנענין חכר על"ס ע"ש ומ"מ כיון שיגלה מפי רבינו הנ"י יש ליוהר אם אפשר לו למטות כן) ;

¶ ויש שדקדקו למה צריך כוית משל המוציא בשלמא משל אבילת מצה מצוותה רק בכוית דאין אבילה פחותה מכוית אבל בשל המוציא אמו בכל ברכת המוציא צריך לאכול כוית (נ"ח) הא במ"י ר"י נתבאר דא"צ כוית אמנם באמת ל"ק כלל דאמו מן התורה אינו יוצא חובת מצה כאיזה מצה שאוכל דרך אגן מפני התידור אמרינן דו היא להמוציא וכו' לחיוב אבילת מצה וא"כ מטיילא דבאבילה ראשינה הא יוצא ידי חובה וא"כ מוכרח לאכול כוית ואח"כ כשאוכל השנייה ובאמתו לשם אבילת מצה בע"כ הנם ממנה צריך לאכול כוית לפי כוונתו כפי תקון חז"ל וא"כ מטיילא דצריך שני ותים (הע"ו סק"ב טרח כזה ולפנ"ס ח"ס נעמימות) ועל מ"ש רבינו הבי"ם לטבול במלח כתב רבינו הרמ"א דאין הטנה לטבול במלח בלילה ראשונה דמת נקי א"צ מלח עכ"ל ולא ידענו לילה ראשונה דה"ל לילה שנייה (ו"ו סק"ד) אלא כוונתו חובת מצה שבליילה ראשונה ומטיילא דלדירן הוי שם הלילות משום ספיקא דיומא והמטעם שלא נהגו במלח והוי אנו נהגין אף בפת נקי לטבול במלח אלא שהוא משום חיוב מצוה (מהר"ל) כלומר שאנו מתבטלין מצות מצה לבלי לערב בה דבר אחר והלבוש כחך הטעם משום לחם עוני ולא ידעתה אמו העני אוכל בלי מלח וכמדומה לי שעבשיו שובלין במלח מפני שיפה יוהר בטעם והוי הידור מצוה והרמב"ם כהם בטבול בחרוסת וחלקו עליו ואין הטנה כן ;

¶ ואח"כ יקח כוית מרור וישקענו כולו בחרוסת מפני שיש כמין ארס בהמרור והחרוסת מבטלו אך לא ישנהו להמרור הרבה בחרוסת שלא יבטל טעם מרורו ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו ויברך על אבילת מרור ויאכלנו בלא הסיכה מפני שהוא זכר לעניו ולא שייך בו הסיכה ככני חורין ואם אכלו בהסיכה יצא ולפי שיש פלוגתא בגמ' דהלל סובר דצריך לכורך בידו המצה עם המרור ולאכלן כאחד ואין מבטלין זה את זה דאפילו למאן דס"ל איסורין מבטלין זה את זה כמ"ש ביו"ד סי' צ"ח מ"ט מצוה אין מבטלות זו את זו והאמנם אפילו הלל אין זה אלא בזמן המקדש ששניהם הוי מן התורה אבל בזמננו דמצה דאורייתא ומרור דרבנן אחי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא (קט"ו) ;

¶ ולפיכך אנו אוכלין תחלה מצה לחוד ומרור לחוד ואח"כ נוטלין המצה השלישית כדי לקיים בה מצוה ושמן המרור בין המצה ויורכן יחד ואוכלן בהסיכה ואמרינן זכר למקדש כהלל יו"ד שאלה ולמה לנו לאכול סקודים מרור בפ"ע נאכל מצה דאורייתא

י וכל דבריו אינן מוכנים כלל הוא דכריכה כמין המקדש היה צריך לשלשן כאחד פסח מצה ומרור כדבתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ועוד דכמאן פסק אי כהלל איך יצא באוכל זה בפ"ע וזה בפ"ע ואי כרבנן נהי נמי דנאמר דגם דרבנן יצא בכריכה כדמשמע מלשון הגמ' שם ס"ב ודאי העיקר דזה בפ"ע וזה בפ"ע והבי מוכח בכתובים (ע"פ) ע"ש ועוד קשה אם

פסק כחלה למח לט בזמנה לאכול מרור בפ"ע וכמ"ש במעוף ד' (מלמ"ח והמניה ולא העלו ארוכה לדבריו) :

י"א ונלע"ד דדבריו מיוסדים על הירושלמי דפ"ק דהלה דגרסינן שם הלל הזקן היה כורך שלשתן כאתח א"ר יוחנן הלוקים על הלל הזקן ופריך והא ר' יוחנן כורך מצה ומרור ומתרץ כאן בשעת המקדש ובאן שלא בשעת המקדש ואפילו תימר כאן ובאן בשעת המקדש שני דברים רבים על אחד ומכמלים אותו עב"ל הירושלמי וה"ש דמקדש סתרי רבשעת המקדש מכמלין זה את זה כיון דכולן מן התורה ושלא בשעת המקדש כיון דמרור אינו מדאורייתא אינו מכמל וזה היפך מסברת הש"ס דילו לזה אמר ואפילו תיחד דשניהם בשעת המקדש דווקא שלשתם אמר לכורך דשנים רבים על אחד ומכמלין אותו אבל שנים ביחד אין האחד מכמל השני ויפרש על מצות ומרורים יאכלוהו דהמצה יוכרך עם המרור ולא הפסח וזהו שפיר פסק הרמב"ם בר' יוחנן דס"ל דזה שחלוקין על הלל אינו אלא ככורך שלשתן כאתח ולא בשנים ופסק כרבנן אליבא דר' יוחנן ובזמן הזה פסק כש"ס דילו ראתי דרבנן ומכמל דאורייתא לפיכך צריך מקדש כל אחד בפ"ע ואח"כ בכריכה (וכשעת החוס' וגם הטוניה כ"ס ס"ט תמרס' כמוב' ע"ס ודו"ק) :

י"ב אם אין לו ירקת לשיבול ראשון אלא מרור יברך עליו במיבול ראשון כפה"א ועל אכילת מרור ובמיבול השני ימכלנו בחרות ויאכלנו בלא ברכה דאיך אפשר לברך כשכבר מילא כריסו ממנו ולכן בהכרח לברך מקדשם על אכילת מרור אע"פ דעיקר המצוה היא אחר המצה ואי' ברכה אחרונה וכיון שכורך מקדשם על אכילת מרור ווראי שיצא ידי חובתו ואע"פ דכתבי מצות ומרורים לא היו עיכובא אי מקדים להמריב (מוס' קי"ד : ד"ה ולת) ואי קשיא דאי' למח צריך לאכול פעם שנית אחר המצה אך זהו משום הכירא דתנוקות (גמ' ס"ט) וזה שא"צ במיבול ראשון ורומס' אע"פ דהחרוסת הוא משום הארס ומה לי מיבול ראשון או מיבול שני תירץ שם הרא"ש בשם רבינו יונה וז"ל משום דמיבול ראשון אינו לחיוב אלא להכירא ודיגילין כל השנה לאכול חרות בלא חרומס גם עתה לא חשו חכמים אכל' מיבול שני שהוא של מצוה הוהדודי חכמים שלא יראו בו חשש סכנה עכ"ל ואינו מוכן כלל הא כ"אנו שיצא ידי חובתו במיבול ראשון אלא ווראי דהרא"ש אינו סובר כמ"ש שיוצא במיבול ראשון אלא אינו יוצא אי משום דס"ל מצה ומרורים דווקא מצה תחלה ואח"כ מרור או משום דס"ל מצות צריכות כוונה כמו שכאמרת פסק כן בפ"ד דר"ה ולכן הראשון הוא במיבול דירקות ואי קשיא דאי' אך סובר בראשון על אכילת מרור דיל' דע' : הכוונה הוא על המיבול השני ולמה לא יברך במיבול השני משום דמיתוי כי הוכח דלאחר שאכל ממנו יברך עתה

(ר"ן ס"ט) ולכן בהכרח לעשות כן (והמ"ח נפק"ד כתב אש"ג דמלות צריכות כוונה במידי דלכילה שאני שהרי אכל ונטה ע"ש והב"ח מחלק בין דלורייחא לדרכנן דכדרכנן א"ש כוונה ע"ש והרישה מחלק בין לא ידע שאכל ובין ידע פ"ש אכל ודברי הר"ח"ט והר"ן שכתבו לא נראה כן ודו"ק) :

י"ג וכיון שיש פקוקים באכילת שני פעמים מרור לכן מחוייבים להתאמץ לבלי לאכול פעם הראשון מרור אלא ירקות ויש מי שאומר דאם אין לו ירקת יכול לאכול לפת (מג"א סק"ט) ודבר תימא לומר כן כיון דחכמים צוו רק ירקות (גם הכ"ד כתב וז"ל) ויש מי שאומר דלפי מנהג מדינתנו שדוקחין חרי"ן למרור ולכן אם אין לו ירקות ולוקח זה גם לשיבול ראוי לשון כמו שנתבאר לא יברך עליו כפה"א דהא אינו ראוי לאכילה כלל כשהוא בעצמו (מג"א סק"י) אלא יברך רק על אכילת מרור ויש חולקין בזה דכיון דתקנו רבנן ומטבילו בחומס' או במי מלח שפיר מקרי ראוי לאכילה וצריך לברך עליו כפה"א (מ"י סק"ז וז"ל) ועוד דברכת הנהנין אלו הם ככרכת המצות (ס"ט) כיון שהוא ע"פ תקון חכמים מיהו אצלנו חזק הדבר שלא ישינו איהו ירק :

י"ד לכתחלה צריך ללעוס העצה בכינוי כרז שימנעו מעם מצה אמנם כריעבד אם בלע המצה יצא (גמ' קט"ו) : ואין לשאלו הא גם דיעבד מעם מצה דמהך טעמא פסקנו בס"י תמ"א דאם בישל מצה לא יצא משום שאין בו מעם מצה וא"כ כבלע נמי למה יצא אך באמת לא דמי דמכושל"ש קודם שנתן לפיו יצאה סכלל מצה והוי כנתן סכלל אחר לתוך פיו משא"כ כבלע (מג"א סק"ף) ועוד דבשם אין מצה יורד למעיו משא"כ כבלעו בלעו מעיו מצה ובסוף גיר הנשה סבואר דאכילה במעיו הוה אכילה (דל"ג אמר דרק כמעיו הוה אכילה ור"י סבר דגם כגרונו הוי אכילה אכל כמעיו וודאי דהוה אכילה וזה שכתרו לא יל' המוס' דנעיקן טעם מרור כמו שכתב בס"י) :

מ"ן בלע מרור לר' יצא משום דרבעין שימנעו מעם מרור בפיו וכשבלע אינו מועם מעם מירדות (גמ' ס"ט) ואין לשאלו הא מותר שכמרו הוי חרות ודרי' אין בו מעם מירדות כלל דיל' דכתורת חל שם מרור מפני הקשי' כמ"ש בס"י תע"ג סוף מ"ו ע"ש אבל כשארי' מינים שם מרור הוא מפני המירדות וכיון שאינו מועם מעם מירדות לא יצא ומסילא דגם בחרות צריך שימנעו מעם חרות דא"א לחלק בין מין מרור זה למין מרור אחר ונאמר דהתורה צותה למנעו מעם המרור כפיו כל מין מרור שאוכל ירגיש כפיו סת כחוד יד' מצה יצא וירד מרור לא יצא ואין המרור מכמל להמצה כיון שלא לעסן כלל ואם כרך מצה או מרור כסבי' ובלעו אף יד' מצה לא יצא ולא סמני המעם שדרי' מצה א"א למעם אלא מפני שאין דרך אכילה

אכילה נכך ולא קיינא ביה בערב תאכלו מצות ומצור לא יצא בק"ו שלכך שאין דרך אכילה בכך הא ליכא מעם מצור :

א"כ לא רצה לאכול והרי נתכוין שלא לצאת ד"ל דהוא לא רצה שהם יאכילוהו אלא רצה לאכול מעצמו ואחרי שכפאוהו וודאי לא כיוון שלא לצאת (ע"פ) כ"ס ר"ז וזו"ק) :

מן וכתב רבינו הב"י בסעיף ד' אכל מצה בלא כוונה כגון שאמטוהו אנשים או למטום לאכול יצא ידי חובתו כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה אבל אם היה סבור שהוא חול או שאין זה מצה לא יצא עכ"ל סברא זו כתב כדי להרצ' דברי הרמב"ם שכאן פסק ריצא ובפ"ב משופר פסק דבלא סתמכוין לא יצא לחלק בין אכילה לשאר דבר ומיהו גם באכילה אם לא ידע מפסח היום או שזוה מצה ודאי לא יצא דמצות צריכות כוונה ובאכילה כשידע אף שנעשה באונס הנה ככוונה וסברא זו הוזכרה בתום' פסחים (קפ"י.) אבל מדברי הרא"ש שם והמור בבאן לא משמע כן ע"ש (ע"פ"י) שם מות ק' שהל"ך נז"ל :
ין אכל כוית מצה והוא נכפה בעת שמתור ואח"כ בלילה נתרפא חייב לאכול בשנתרפא לפי שאותה אכילה היתה בעת שהיה פטור מכל המצות ואין זה שייכות למצות צריכות כוונה דאפילו א"צ כוונה מ"מ הא צריך להיות חי מרגיש ולא כשאיש ברעשו כלל ודע דאפילו אם אין צריכות כוונה מ"מ אם נתכוין שלא לצאת לא יצא ואין לשאול דא"כ הויכא אמרינן דכפאוהו למטום לאכול מצה יצא והא כיון דכפאוהו

יך דבר ידוע שאין חיוב מצה אלא בלילה הראשון בלבד דהתמיב בערב תאכלו מצות אבל כל החג אם ירצה שלא לאכול מצה אלא מיני תרגומא השרות כידו ורק שבת ויו"ט צריך לאכול פת ולא מדין מצה ואף גם בלילה הראשון מן התורה יוצא ידי חובתו בכות וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' ונהגו לעשות ג' מצות של הפרד מעשרון וכו' ללחמי תודה ועשים בהם סימן לידע אינו ראשונה או שנייה או שלישית ומניחים הראשונה עליונה והשנייה באמצע והשלישית בתחתונה לברכה ואם שינה לא עיכב ואופן אותם ג"כ כסדר ואם גשברה אחת מהן לוקחין אותה לשנייה דבלא"ה פורסין אותה עכ"ל ועכשיו לא נהגנו כזה משום דע"י זה תבא העיסה לירי שהייה ואינו כדאי ודע דכך מקובלני דאע"ג דאין חובת מצה רק בלילה הראשון ימים מצוה לאכול מצה כל ימי הפסח כדכתוב שבעת ימים חובה רשות קרו לה מפני שאין זה דמצוה לגבי חובה רשות קרו לה מפני שאין זה מ"ע אלא רצון ה' שיאכלו בני ישראל מצה כל ימי הפסח :

תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח . וכו' ד' מעיפם :

א' תנן (י"ג.) מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין דמפני שהפסח אינו נאכל אלא צלי דהיינו בשופר על האש לא בקדירה ולא במים לכן יש שחששו שלא יאמרו שאוכל פסח כזמ"ז והוי קדשים בחוץ והחמירו עליהם שלא לאכול שום צלי בליל פסח ואפילו סבשר בהמה שאינה ראויה לפסח ואותן שנהגו איסור חל האיסור גם על זרעם אחרייה ועל זה נאמר שמע בני מוסר אביך ונז' (ו.) ומדינת שלני הם מסקמות שנהגו שלא לאכול ודווקא צלי שעל האש ולא מה שאנו קורין בראש"י :

ב' וצלי קדר והיינו להשים הבשר בקדירה בלא מים ג"ל דמותר כיון דפסח פסול ככה"ג כדאיתא בגמ' (ת"י.) ואף שיש פלוגתא שם אך זהו לענין מלקות אבל לכ"ע הפסח פסול דאינו צלי אש (תוס') שם ד"ה ט"כ) וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מקרבן פסח ע"ש ולכן גם בצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו מותר לאכול כיון שפסול בקרבן פסח כמ"מ הרמב"ם שם והאחרונים כתבו דאפילו צלי קדר ובשלו ואח"כ צלאו אסור ואפילו בשלו ואח"כ עשאה צלי קדר אסור משום דשם צלי עליו (תנ"ג ומ"י) ולא ידעתי למה לנו להחמיר במנהגא בעלמא בדבר שאין בו טעם וזה שהביאו ראייה

ג' ואפילו במקום שנהגו לאכול צלי אסור לאכול נזי או שה מקולם והיינו כשהוא צלוי כולו כאחד דוח נראה להדיא כקרבן פסח ויאמרו עליו שאוכל קדשים בחוץ ולכן אם היה מותרך או שחתך ממנו אבר או שלק בו אבר אפילו כשהוא מחובר מותר לאכול במקום שנהגו לאכול צלי ונראה דאפילו רק בלי המעיים גם כן מותר דאין זה כהקרבן פסח וכן מכואר מרש"י (י.) שכתב מקולסין ראשו על ברעיו ועל קרבו ע"ש :

אכרנהו בעוניו ויש נהגים שלא לאכול שום מילך כלילה ו' לכו השני מילכים שעל הסדר ולכן אכילתם כשר בלא מילך בשות דבר ויש ליהודי שלא לשתות הרבה במערה כדי שלא יתפגמו שינה ולא יוכל לומר ההלל וכל ענין הסדר והחכם עינוו בראשו לרעת שהלילה חזק כולו קדוש ועשה הסדר בשמחה רבה :

מעם (פי' סק"ג) ונכון שלא לאכול ושלם לשתות דרכה בקעורה ו' יותר מראו כדי שלא יאכל את האפיסקמן אכילה נמה שלא להיות אכילת האפיסקמן עליו למורה (עמ"ל סק"ג) ונהגים אצלינו לאכול במערה ו' בצום וזר לאכילת מפני שביום שחל סמך חל ת"כ כידוע וגם זכר לתרנן שהיו מקריבין קרבן פסח ועתה

תעו דיני אכילת האפיסקמן - ובו ח' סעיפים :

לא יסוחו מכזית (פי"ג כפס סק"ג) ואם אין לו כזית יאכל אף פוחת מכזית ונראה גם בכזית ראשון של אכילת מצה אם אין לו כזית שלא פחות מחייב לאכול אך לא יברך על אכילת מצה ולא אמרינן דפוחת מכזית אינו כלום דכמו באיסורים הנה חצי שיעור איסור דאורייתא כמו כן במצה הוי קצת מצוה כיון שא"א לו לקיים יותר מזה בשני בני אדם שאין להם רק כזית אחד מצה נראה דמוטב שיאכל אחד מהם כזית ויקיים המצוה בתקומו משיאכל כל אחד חצי וית וכיצד יעשו יסירו גורל וזו פשוט שאם יש להם שני ותים יאכל כל אחד כזית להמוציא שהיא עיקר המצוה ולא יאכלו אפיסקמן שהוא לזכר בעלמא ואם יש להם ג' ותים יאכל כל אחד כזית להמוציא והזית השלישי יחלק ביניהם האפיסקמן לזכר די בחצי כזית בשעת הדחה (כ"ל ועמ"ל כס' תע"ה וחס"ג) :

א רעו רענינא דאפיסקמן יש לבאר דלכאורה הרב ברור שעיקר מצות עשה דבערב תאכלו מצות קיימנו בכזית הראשון והשני שברכנו שם אכ"י על אכילת מצה והאפיסקמן אינו אלא זכר לפסח שהיה נאכל על השוכע וכן מבואר מלשון הסוד והש"ע שכתבו לאחר נמר כל המערה אוכלין המצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד וזר לפסח הנאכל על השוכע ויאכלו בהפיכה ולא יברך עליו ויהא וזויר לאכלו קודם חצות עכ"ל הרי כתבו זכר לפסח ולכן לא יברך עליו ומה שהזכיר לאכול קודם חצות אע"י ראינו אלא זכר בעלמא מ"מ כיון שהוא זכר לפסח ולראב"ע אין הפסח נאכל אלא עד חצות צריך גם האפיסקמן עד חצות :

ד ועל מ"ש שיראה לאכול האפיסקמן קודם חצות כתב רבינו הרמ"א שיקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות עכ"ל ואינו יודע טעם לזה רמאי עניינא דהלל לחצות (ע' מוספתא עליה פסחים) והאפיסקמן יש לאכול בהסיבה ואם אכלו בלא הסיבה ג"ל דיצא כיון שאינו אלא לזכר בעלמא (וכ"ל הגר"ז כספ"ק ד') ויש נוהגין ליטול האפיסקמן כרוך במספחת ומשולשין אותו על כתפיהן לאחריהן והולכין בבית כדי אמות ואומרים כל זהו אבותינו והלכים משארותם צדורות בשמלותה ע"ל שכתב ואח"כ אוכלים אותו ובסדינות אלו לא נהגו כזה אלא מוציאין האפיסקמן ואוכלין אותו (ת"י והגר"ז) ויש שלוקחין תמיכה אפיסקמן ונוקבין אותו ותולין אותו בצואר ואין כוון איסור אך מילתא דיתירתא היא ולא נהגנו כן (ע"ג) :

ב אבל רש"י והרשב"ם כתבו (ק"ט : ד"ה לון ע"ט) דעיקר המצוה הוא האפיסקמן וז"ל רש"י ורשב"ם שם אין מספיריה וכו' שצריך לאכול מצה בנמר המעודה וזר למצה הנאכלת עם הפסח וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם תרבה מצה ועל כרתינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה באה לשם חובה כדאמר לעיל גבי קדור דלאחר שמיילא כרסו ממנו האריך חזור וסברך עליו ה"ג נבי מצה וכו' עכ"ל וכן ג"ל מלשון הרמב"ם בפ"ה שכתב דבאחרונה איכל מבשר הפסח וכו' ובזוה"ו אוכל כזית מצה וכו' שאכילתו היא המצוה עכ"ל הרי משמע רזה עיקר המצוה ואפשר לומר דעיקר כוונתו הוא על זמן הבית והתום (ק"כ). נראה כמסתפקים בזה ע"ש אבל הרא"ש הביא דברי רש"י והלך עליו וכתב דאפיסקמן אינה לשם חובה אלא זכר לפסח ע"ש ולפ"ו לרעת רש"י ורשב"ם יש ליהודי מאד באכילת האפיסקמן כיון שהיא עיקר המצוה דאכילת מצה וכן מבואר מהרמב"ם במ"ש לכן יש ליהודי מאד בזה לאכול לכל הפחות כזית שלם (ולשון רש"י עמוג ג"ע שהתחיל זכר למצה הנאכלת עם הפסח ומסיים לשם מונח מהו ונס' הוסי' ע"ש שפחת שפחת רש"י מוכרחת שכרי כוונת הבית נהנה כן ע"ש לא חזין שכרי יכלו לאכול כל המעודה מהו עשרה עד שנגיעו לפסח וזו אכלו מזה מונח ומורד וזו נרכו פליטא ולא מתחלה המעודה דכרי רכותיו נעלס ממני ועמ"ג) :

ה ודע דדבר פשוט הוא שאם נמשך עד אחר חצות מחייב לאכול האפיסקמן שהרי הרמב"ם בריש פי"ו ובפ"ה מקרבן פסח פסק כר"ע דפסח ומוצה נאכל כל הלילה וכן דעת כמה מהראשונים (כח"ט נהגו"י ס"ח ע"ג) וזהו דעת בית הלל בתוספתא שהיו פסחים ע"ש מירו בזה יש להסתפק אם נאנס ולא עשה הסדר עד אחר חצות אם יברך על אכילת מצה אם לאו דכיון דרבותיהו בעלי התום' מספק בכ"מ בהלכה כראב"ע דפסח אינו נאכל אלא עד חצות כסתמא דאיהו מקומן דתנן הפסח אינו נאכל אלא כלילה ואינו נאכל אלא

ו וכתבו דלכתחלה יקח שני ותים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ולכל הפחות

ערוך הלכות פסח סימן תעז תעח תעט השלח

עד חצות ואמרין בגמ' (ק"ד:) אכל מצה בומה"ו אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חיבתו א"כ איך יברך על אכילת מצה כיון שכבר עבר זמנו לראב"ע ולכן נראה דיאכל בלא ברכת על אכילת מצה :

אם שכח ולא אכל האפיקומן ולא נזכר עד שנמל ידיו או עד שאמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא דאע"ג דבכל השנה כשרוצה לאכול אה"כ הוי היסח הדעת וצריך לברך מ"ם בפסת דאתא דרהמנא מסכינן ואין לנו רשות לבלי לאכול אין זה היסח הדעת ויטול ידיו בלא ברכת קודם אכילת האפיקומן כמ"ש בס' קע"ט (כנ"ו) ויש חולקין וס"ל שלא לאכול האפיקומן כלל ולסמוך על הבזית הראשון (כ"ה נסר רס"ל ועמח"ס סק"ג) ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו בעלי הש"ע שפסקו דיאכל :

ז ואם לא נזכר עד אחר שבירך ברהמ"ו אם נזכר קודם שבירך כפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך ברהמ"ו וישתה הכוס בברכת כפה"ג ואם לא נזכר עד אחר ששתה הכוס או אפילו רק עד אחר שבירך כפה"ג דמברכת לשתות הכוס כדו שלא תהא ברכתו לבטלה דאו לא יאכל האפיקומן ויטול ידיו על המצה שאכל מקודם דאם יאכל הרי צריך עוד כוס ודו' כמס'ף על הכוסות דאזו כמי שזוהר כל השנה לבלי לברך ברהמ"ו בלא כוס אבל כגון אנו

תעח שלא לאכול אחר האפיקומן . וכו' ג' סעיפים :

א' כמו שלאחר הפסח אין לאכול שום דבר כדי שלא יאבד סמנו מעם הפסח כמו כן באפיקומן שהוא זכר לפסח אין לאכול אחריו שום דבר מאכל כדי שלא יאבד מעם המצה וכן לשתות כל משקה אסור (גמ"ה)

ב' דבר מים כדי שלא יאבד המעם חוץ השני כוסות שמוכרח לשתותם מדיו הסדר וכמו שאסור לאכול הפסח בשני מקומות כמו כן האפיקומן ולא ערוף מאלו הפסיק בשניה דאסור כמו שיתבאר כמו כן בשני מקומות :

ג' ואפילו בחדר אחד לא יאכלו האפיקומן בשני שולחנות אבל בכל הסעודה אין קפידא דרק באפיקומן שהוא זכר לפסח קפדין וכן אם התחיל לאכול האפיקומן וישן והקיץ אינו חוזר לאכול כדון פסח שזוה כשני מקומות וכני חבורה שמקצתן ישנו באמצע חוזרים ואוכלים כשננערו כיון שהשאר לא ישנו ואם נרדמו כולם ונעזרו לא יאכלו דהוה כשני מקומות נתגנמנו כולם והיינו גים ולא נים חזר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא יאכלנו דאין זה שינה וכל זה

תעט כוס שלישי של ברכת המזון . וכו' ג' סעיפים

א' ואחר שאכל האפיקומן ימוגו לו כוס שלישי ויברך עליו ברהמ"ו וכתבו שצריך הכוס שמיפה והרתה

ואם שנת בלא חסיבה נחבאר כסר תע"ב ע"ש ולא יברך אחריו ולא ישחה בין כוס שלישי לכוס רביעי כדפטרש בירושלמי שמא ישתכר ומשמע דמשקה שאינה משכרת מותר (פ"ו) מידו מכוס השלישי אע"פ שהוא גדול הרבה ויכול לשתות כמה פעמים אע"פ שהפסיק בנתים דהכל הוא כוס אחד ושתייה אחת (תעמ"א פה"א ולא ידעתי למה נריך דפטו על כוס אחד ולא ידעתי האריכו כמה שהיה מנהגם שהיה אחד יצא מכיתו ומצמרף לוימון בבית אחד דאין זה נכון לא מיבעיא לברהמ"ו אלא אפילו להלל אין לו לעקר ספקו למקום אחד ולשוב לביתו ועכשיו לא שמענו מנהג זה ופשיטא שכל אחד ונבחר כל הסדר רכיתו ואחר גמר הסדר אם רצה לירך לבית אחד כדי לענות הדוד ואנא דרשות בידו דכל זה אינו מעכב ואפילו יחיד יכול לומר הלל בעצמו אך אז לא יאמר רק הדוד פעם אחת ולא ד' פעמים וכן בהלל דיר"ש ודר"מ ופשוט דזא (פס"ו ומנ"א וכ"ח) :

אף פי שאינו נוהר בו ככל השנה אמנם האירנא אנו מנקים הכוסות לכוס ראשון ובו אנו שותים כל הד' כוסות ונהנו להדר אחר זימון להסדר ולא מטעם ברהמ"ו אלא משום הלל להודו ואנא שצריך אחד לקרות והשנים יענו כדאימא במדרש תהילים אמנם אם אין לו זימון הא שנתו ובניו ובנותיו עונין אחריו (טור) :
 ב חז"ל רבותינו בעלי הש"ע מצוה לחזור אחר זימון והגדול שבהן אומר הדוד ואנא והאחרים עונין אחריו לענין הלל אע"פ שלא אכל עמהם ונהנו שבעה"ב מברך ברהמ"ו בליל פסח שנאמר טוב עין הוא יבורך והוא טוב עין שאמר כל רמפין יייתו ויכול עכ"ל ויכול לכבד לאורח נכבד והרי מדינא דגמ' האורח מברך והמנהג להוסיף ברחמין הוא יתחיל ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינת :

ג ואחר ברהמ"ו מברך כפה"ג ושוחה הכוס בהסיבה

ת"פ סדר כוס רביעי והלל והלל הגדול. ובו ג' סעיפים :

א עולם ומחלק מזונות לכל בריה (סג) ועל שנפסח נכנסנו תחת כנפי השכינה והבטיחנו שאל יעזובנו ואל יפסדנו לגצול לכן אומרנו זה על הסדר :

ב בענין חתימת ההלל רבו הדעות רבינו הב"י כתב שאומר נשמת וישתבח עד כי מעולם ועד עולם אתה אל ויאמר אח"כ יהללוך וחותם שלך מהולל בתשבחות והמור כתב דיהללוך יאמר אחר הלל עד הברכה ואח"כ נשמת וישתבח וחותם בישתבח וכ"כ התוס' שם ואנתנו נוהגים כרבינו הב"י ואחר הברכה מברך כפה"ג על כוס רביעי לפי שהפסיק בהלל ורבינו הב"י פסק בלא ברכה ואין אנו נוהגין כן כמ"ש בס"י תע"ד ושוחה בהסיבה ואם לא היסב נחבאר כס"י תע"ב ושוחיהו כולו כדי לברך ברכה אחרונה על הגפן וכו' ואח"כ אומר הפיוטים כפי המנהג ויש שאין שחנים עד אחר אמירת הפיוטים וכן נדפס בהגדות ואינו נכון כי הכוס הרביעי צריך לשתות תיכף אחר הלל (הב"י) כתב אם שנה כלל הסיבה יחזור וישחה בהסיבה ואז יריך לברך לפיו כפה"ג לפי שהפסיק דעתו מלשחות פה עכ"ל ונעיל כס"י תע"ב הכלנו דיעות שאל' לחזור ולשחות בהסיבה ע"ש וכתב הרמ"א דהכל יכול לומר חף שלא נמקס סעודה ע"ש ומ"מ טוב יותר לאומרנו נמקס הסעודה ולשחות כל הכוסות נמקס אחד) :

א ואחר ששתו הכוס השלישי נוהגין לומר שמוך חמתיך וני ולפתוח הדלת כדי לזכור שהיו ליל שמורים יבזכות אמונה זו יבא משוים וישפוך חמתו על הבבליים שחרכו ברמ"ק ועל כי קודם ביאת המשיח יבא אליהו כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני וגו' ולכן המנהג להעמיד עוד כוס באמצע השלחן וקורין אותו כוס של אליהו ויש שהיו נוהגים לעמוד מהסיבה ולאמר ברוך הכא והכל לחיווק האמונה כי כך אנו מקובלים שבניסן ננאלו ובניסן עתידין לנאל כדאימא בפ"ק דר"ה ולכן בעת נמר הסדר קודם אמירת לא לנו וגו' כי לשמך תן כבוד אנו מתעוררים שיתן כבוד לשמו הגדול יתברך :

ב ומוזנין כוס רביעי ומתחיל לא לנו וגומר את ההלל וכשמגיע ליהללוך אומר הלל הגדול שהוא מומר של כ"ז הדוד עד סופו ואח"כ אומר נשמת ונקרא ברכת השיר בנמ' (ק"ח) . לפי שבשבתות וי"ט אומרים אותו אחר פסוקי דמרה (תוס' ס"ה מ"ו) והני כ"ז הדוד הם כנגד כ"ז דורות שקודם מתן תורה שהקב"ה זן אותם בחסדו (נמ' סג) ונקרא הלל הגדול משום דכתיב ביה נתן לחם לכל בשר (סג) שהקב"ה יושב ברומו של

תמ"א דינים שאחר הסדר. ובו ד' סעיפים :

א ויינו טועם אח"כ כלום כל אותו הלילה חוץ מן המים ויש לו למונז כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול מהדור לד' . כי טוב עד על נדרות כבל וכוס זה אינו חובת כמו ארבעה כוסות עכ"ל וכך היתה גניסתם בנמ' ק"ה

א קבלה היתה כיד הנאמיה שאם רוצה לשתות כוס חמישי שוחה וכ"כ הרמב"ם בפ"ח חז"ל ואח"כ מונז כוס רביעי וגומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר והוא יהללוך ד' כל מעשיך וכי' ומברך כפה"ג

ע"ש מיהו מנהג כד העולם כהגאונים ורבינו יונה פ"ר המעט לפי שחייב אדם לעסוק כל הליכה בציאת מצרים ולקפר בנסים ונפלאות שעשה לנו הקב"ה עד שתחטפנו שינה לפיכך אם ישתה יין עוד תחטפנו שינה מיד ויש שכתבו שלא לבטל מעם מצה שבפיו וכל המשקין אמרו לבד מים ולא קרייץ ומי הנבייל שקורין אינגב"ר וואס"ר מותר (מ"ג) וכן אצילנו מעלצ"ן ולימענא"ד מותר וכמ"ש בסי' תע"ה אבל עפי"ד מראנק שבאשכנז שכותשים תפוחים בבית הבד ויש להם מעם גדול אמרו (סג) :

ד' כל דין ליל ראשון נוהג ג"כ בליל שני ואפילו לעניין שלא למעום כלום אחר הסדר ג"כ מההדרין נוהגין כמו בליל דראשון (נ"י) ונוהגים שלא לקרות על ספתו בליל השני לילת רק פרשה שמע וברכת המפיל ולא שארי ממורים ארנילים לקרות תמיד מפני השמירה דליל פסח הוא ליל שמורים מפני המיקון :

ב' ויש מן הגאונים שאמרו דרוקא כגון שדוא מוכרח לכוס המישי כגון שתאב לשתות כמו שימד רבינו יוסף וזב עלם בפיוט אלפי הדורות לשבת הגדול ע"ש וזו שכתב רבינו הרמ"א דמי שהוא אפנים או תאב הדיבה לשתות יכול לשתות כוס המישי ולומר עליו הלל הגדול עכ"ל אך סימנו לא שמענו ולא ראינו נוהגין כן :

ג' וזה שכתב הרמב"ם שאמרו אה"כ לשתות יין אלא מים כן כתב גם הרי"ף והקשה הרא"ש דהא חנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לשתות שרי

תפב דין מי שאין לו אלא כזית מצה שמורה. ובו ג' סעיפים.

א' אלא כזית מצה שמורה על אכילת סודר ואוכל וכשנומר מעודתו מצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו מועם אחריו כלום עכ"ל אמנם כשיש לו שני ותים יאכל הראשון להמוציא והשני לאפיקומן והכוזך יעשה עם שאינה משומרת ותולה שאינו יכול לאכול בלא תבשיל יאכל הזוית מצה עם התכשיל ואם אינו יכול לאכול רק כזית יאכל מתחלה בלא מצה ואה"כ יאכל הזוית ויברך על אכילת מצה (מ"ג) או יאכל מקודם מצה עשירה :

א' כתב הרמב"ם ספ"ח מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשנומר מעודתו מצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו מועם אחריו כלום עכ"ל ולשפות הרמב"ם דבעי שימור משעת קצירה ולכל ימי הפסח כמ"ש בסי' תנ"ג ע"ש אך אם אין לו שמורה כזו פשוט דלא נמור לו שלא יאכל כל ימי הפסח וכל עיקר השמורה הוא מדברי סופרים כמ"ש הרמב"ם בפ"ה ולרש"י ותוס' השימור הוא לשמה וכל שאינו לשמה לא מקרי שמורה כמ"ש שם ואינו אלא בלילה ראשונה :

ג' ומי שאין לו על שני הלילות רק ג' מצות יאכל בלילה הראשונה ממצה אחת ויאכל המוציא ועל אכילת מצה ממנה ושנים יניח על ליל שני כדי שתהא לו לחם משנה לליל שני ופשוט הוא דאם האחת אינה מספקת לכל הזתים הלילה הראשונה קודמת (פ"ג) שמתרן דעת הרמ"א ע"ש ע"ש והאירנה לא עיך כלל דין נקיות על א"י ולאו לשים על שמרים והיו חיפק חמץ ונימיהם סיו לשים (כתרוט) :

ב' והנהגה לא ביאר הרמב"ם מתי יאכל המרור והכוזך והרי"ף כתב שיאכל המרור אחר הכזית שמורה וגם יעשה כוזך והמרור בשם רבינו יונה כתב שאחר הכזית לא יאכל כלום ע"ש א"כ ממילא שאוכל המרור מקודם ואע"ג דאוכל המרור קודם המצה לית לן בה וזהו דעת רבינו הבי"ש שכתב מי שאין לו מצה משומרת

תפג דין מי שאין לו יין. ובו ג' סעיפים :

א' אלא כוס אחד יקחנו לקידוש ושנים יקח לקידוש ולברכה"ו ושלושה יטבל כסדר וההלל ישאר בלי כוס (מ"ג) וכן אם יש לו מעט יין והשאר מטיקה מע"ד ג"כ קידוש קודם על היין מבלום ואחריו כרהמ"ו וואריו אחר ההנהגה וליל ראשון קודם לליל שני בכל הכוונות :

ב' ואם אין לו כלל לא יין ולא שארי משקין יש בזה דיעות שונות הרי"ף ז"ל כתב שמקדש על המצה ומכרך

א' מי שאין לו יין ל' כוסות יקח מי רבש שקורין מע"ד אם הם מניקות שרגילין לשתות משקה וזו התי חמר כרינא והף שי"א שאין עושין קידוש על שאר משקין כמ"ש בסי' ע"ב מ"ט בפסח דצריך ד' כוסות וא"א לקדש על הפת יש לספקן על מי שמוכר שמקדשין על שאר משקין ובפרט שאנחנו גם ככל השנה מקדשין על שארי משקין וחוב קדוש על כל אחד מישראל להשיג יין על ד' כוסות ואם אין לו

ערוך הלכות פסח סימן תפג תמר תפה השלח נח 116

הפתורות (להריץ ניהא קסה אחד שמילא כריטו יקרד
 ולהפטימור נחפסן הסדר לנמרי ולהספור נערך לחכול קודם קידוש
 אכל להריץ חינו רק בהספק כהגדה בין מנה תמור ומס ככך
 סלג תמור כומל"ד לרנכן וכיון שח"א כמניין למר לא חכמה לן
 בהספק ודו"ק) :

ג ונלע"ד דעל יי"ש של פסח יכול לעשות קידוש וגם
 כל הכוונות אם אין לו יין ומי רבש דגם היא חסר
 מדינה ודדי בכל השנה רבים עושים קידוש על יי"ש
 רק לא יעשנה חוק מאד שתהא ביכולת לשתות רוב
 רביעית וכן על איהה משקה שהוא הראייה לפסח כמו
 ווישני"ק והיינו שהעמידו על פירות עם צוק"ר כוודע
 (עמ"ל על לקי"ן ופס"ל קו"ס וכו"מ"ס שמהיר ולע"ד י"ש) :

בדרכת בתים . וכו' ד' סעיפים :

בזה כמבואר במור אבל הרא"ש הבריע בן לחלכה
 אמנם ברה"מ אע"פ שהיא זוכה מ"מ אמר לברך בעדים
 אה"כ אבל עמהם דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולא מי
 שלא אכל דכן איתא בירושלמי פ"ג דברכות (כ"ג ז') :
 ג וככה יעשה מקדש להם והם שותין הכוס ורוחצין
 הידים ומטבילין והכרפס והוא מברך בעדים כפה"א
 והם עונים אמו ואוכלין ומסביר להם ההגדה בלשון
 שמכניסם עד נאל ישראל ומברך על כוס שני והם שותים
 ונוטלין לידים והוא מברך המוציא ועל אכילת מצה והם
 עונין אמן ואוכלין ואה"כ מברך על אכילת סרור והם
 אוכלין ויעשה להם כורך ואוכלין ונוטרין המעורה
 ומברכין ברה"מ בעצמם מטעם שנתבאר ואם אינם
 יכולין מקרא להם סלה כמלה והם עונים אחריו דזה
 לא מקרי שמציא אותם אלא כקמן המקריא את הגדול :
 ד וכן הולך לכל הבתים ועושה כן ואה"כ הולך לביתו
 ונומר את ההלל ושותה כוס רביעי ולהלל ביכולתם
 כולם לבא אצלו ולשמע הלל דאין ההלל בהברת
 להיות על מקום הסדר ודע דזה שאמרנו שמתחלה
 יגמור הסדר שלו בביתו אין זה מן ההכרח דאם ירצה
 יכול לעשות מקדש הסדר אצלו ולא ישמע כלום
 ואה"כ יעשה הסדר לעצמו אלא אם ירצה יכול לעשות
 מקדש לעצמו ואה"כ אצלו וכמש' (עמ"ל סק"ג ג"ס
 ה"ג דזה שנתבאר שסור לחכול אלגם היינו כשכבר חלל אלגו
 למ החסיקות חלל אם עדיין לא חלל מותר דבשאר כפעודה לא
 מייטין לשי מקומות חלל הסור כש רב כן דק אושר ככל
 כפעודה לחכול כשי מקומות ע"ש ועפ"י) :

לאכול מצה . וכו' ב' סעיפים :

כמי' רל"ז אבל אם נשבע שלא לאכול מצה כל השנה
 או כל החדש שהשבועה חלה על ימים שקודם פסח
 ועל שאחרי ממילא חלה גם על פסח כבולל בכיטול
 מצה נשבש ואל תעשה ויראה לי דאפילו אם נשבע
 על

ומברך קודם קידוש המוציא ואחר קידוש מברך לאכול
 מצה ואוכל ואה"כ נומל הכרפס ואומר ההגדה עד נאל
 ישראל ואוכל סרור וכורך ודרי"ץ ניהא כתב שאחר
 הקידוש אינו מברך על אכילת מצה ונומר הקידוש
 ואוכל מצה וא"כ יקח הכרפס ונומר ההגדה ואה"כ
 מברך על אכילת מצה ואוכל מצה וסרור וכורך ובעל
 העיסור כתב כהרי"ף לברך על אכילת מצה אחר
 קידוש אלא שמצריך לאכול סרור מיד מפני שאין
 להפסיק בין מצה לסרור והסדר כתב שיותר טוב
 לאכול הכרפס בלא קידוש ואה"כ ואמר ההגדה ואה"כ
 ישול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואוכל סרור
 וכורך ורבינו הבי"א לא כתב רק דעת הרי"ף שהיא

תפ"ד מי שרוצה לעשות הסדר

א מי שיש לו שכנים עמי הארץ שאין יודעין לקדש
 ולעשות הסדר והוא מוכרח לעשות להם הסדר כיצד
 יעשה עושה הסדר לעצמו בביתו מקודם עד אחר אכילתו
 ועד אחר שיברך ברה"מ וקודם ברה"מ אמר לו לעקוד
 אפי' רוצה לאכול שם דלא דחתר זה אלא מפני מצוה עוברת
 כמי"ש בסי' קע"ח וקע"ט ואין יכול ליתך אחר ברה"מ
 ואחר ברה"מ ילך והלל יאמר אה"כ כי השכנים רוצים
 לאכול וגם שלא יעבור חצות לילה ובשגומר עמהם
 ללמדם הסדר ישוב לביתו ויאמר הלל וישתה כוס
 רביעי ובוה לא חיישין להפסק וגם אדלי יהיה אחר
 חצות ראינו מעכב ובפרק שעכב במצוה ללמדם הסדר
 ואם ירצה יכול לגמור גם הלל בביתו :

ב וכיצד יעשה עמהם שהדי הוא אמר לאכול ולשתות
 עוד שהדי כבר אכל האפיקומן ועוד שאינו אוכל
 בשתי מקומות כמי"ש בסי' תע"ח יעשה להם קידוש
 והם ישוה הכוס דקידוש היו ברכת המצוה דקיי"ל דאף
 אם יצא מוציא ואינו כברכת הנהגין רביעין שיהנה
 גם בעצמו ואם לאו אינו יכול לברך בשביל אחר
 דבמצות כל ישראל עריבים זה כזה והיו כאלו החיוב
 מוטל על גופו ולכן יכול לקדש בעדו אף שא"צ לעצמו
 וגם ברכת כפה"ג אע"פ שזוה ברכת הנהגין מ"מ הואיל
 שהוא הכרח לקידוש היו ברכת המצות כמ"מ קידוש (מפ"ג
 דר"י) וכן ברכת המוציא של אכילת מצה היו כברכת
 המצות (ס"ט) ויכול לברך בעדם ואפילו ברבת כפה"א של
 הכרפס אע"פ שאינו אלא היכר לתנוקות מ"מ כיון
 שזוה מחקת חכמים היו כברכת המצות יש שמפקדין

תפ"ה דין מי שנשבע שלא

א מי שנשבע שלא לאכול מצה כליל פסח לוקין אותו
 ואוכל מצה דאין שבועה חלה על דבר מצוה
 לכמלה דהוא מושבע ועוסד מורד עיני לקיים את
 המצוה ונשבע שבעת שוא ולוקה עלת כמי"ש ביו"ד

ואל תעשה ולכן יכופו אותו להחיר שבועתו ע"י שאלה וחרטה ולקיים מצות הכמים וכן בשבועה כבולל יכופו אותו להחיר השבועה ודע כי נדרים חלים גם על מצות כמ"ש בוי"ד סי' רמ"ו ולכן אם אמר אכילת מצה עלי קנים אמר לאכול מצה ולכן יש לכופו להחיר הנדר ע"י שאלה וחרטה כמ"ש שם סי' רכ"ח ומעם ההפך בין נדר לשבועה נתבאר שם כמ"ד:

על כל ימי הפסח הלה כבולל שהרי לבד לילה הראשונה חלה השבועה וממילא החל גם עליה כבולל:

ב אבל אם נשבע שלא לשותת ר"י כוסות שהם מדרבנן או על מרור בזמנ"ו שהוא דרבנן או על ליל שני שהוא מדרבנן גם אכילת המצה חלה שבועתו שהשבועה חלה על דברי סופרים לבטל מצוה בשב

תפז כמה שיעור כזית . ובו ב' סעיפים :

ב צריך ליהדר כשמשער כזית מרור בירוקת שיוצא כהם ידי חובת מרור שישמך חללו שבין העלים ויראה שבהעלים עצמן יהיה כזית ולא בהאיר שביניהם וכן אם במצה יש חלל אין החלל מצטרף לכזית אבל כשאין חלל רק שהיא רך ועשוי כמפוג א"צ למעכו ומצוה לאכול כל הכזית מרור ביחד ולא מעט מעט אך מי שקשה עליו יכול לאכול מעט מעט ובלבד שלא ישהה יותר מאכילת פרס ולע"ז כמ"י תע"ה סעיף ד' בארנו ולא מצינו לראשונים שהצריכו לאכול כל הכזית כאחד אלא שיהיה בלי הפסק ע"ש והאכילת חרי"ץ למרור יפינו המריכות מעט אבל לא הרבה ער שלא ישאר בו מרידות כלל דא"כ אינו יוצא בו ידי חובת מרור אלא יפינו מעט :

א שיעור כזית תנן בפ"י דכלים ראינו לא גדול ולא קטן אלא בינוני ע"ש וידוע שהמחלוקת בין רש"י ותוס' להרמב"ם דרש"י והו"ם סוברים רכזית הוא כחצי ביצה והרמב"ם סובר כשליש ביצה ולכן במצה דאורייתא פשיטא שיש לילך לחומרא ולאכול כחצי ביצה ומרור שהוא דרבנן יכול לילך לקולא ולענין ברכה אחרונה וברהמ"ן ספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה ולעולם יראה אדם להוציא עצמו מידו ספק וגם בשיעורי דרבנן ראינו להדר מי שהמצוה חביבה עליו ולקיים לכל הדיעות וכבר בארנו לעיל סי' תע"ב סעיף י"ב שיש מהגדולים שרוצים לכפול עתה ה"עוורים וש"ן דעתנו נומה כן ובארנו זה גם כמ"י קס"ח ובי"ד סי' שכ"ד והמחמיר יחמיר לעצמו ולא להורות לאחרים ע"ש :

תפז סדר תפלת ערבית של פסח . ובו ז' סעיפים :

קדש כלל והשינו עליו המפרשים כולם דאדרבא אנו אומרים אבל באמת כוונתו נ"כ כן הוא דאנו אין אומרים מקרא קדש בתחלתו כשאומרים את יום חג המצות הוה ואדרבא דהמעט הוא מפני שאנו אומרים זה בסופו וכן בכל המועדים והמפרדים אומרים עד שבת יום המנוח הוה אבל לשון תורה היא יום השבת כדכתיב זכור את יום השבת קדשו :

ג ואומרים ועלה ויבא והשיאנו וחותם מקדש ישראל והומנים ולמה אין אומרים כל חג כפ"ע כמו מקדש ישראל וחג המצות וכן כולם נ"ל משום דהתורה כללה בתחלתה ויטפה לה' הומנים בקרשה אחת כדכתיב כאמור אלה מועדי ה' מקראו קדש ובסופו וידבר משה את מועדי ה' הרי קירשם כולם בקרשה אחת ולכן אומרים מקדש ישראל ומקדש כל הומנים כדכתיב מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם כלומר כשתקראו מקרא קדש לכל אחר כן הומנים כדכתיב בתורה על כל רגל מקרא קדש יהיה לכם תקראו אותם כבולל לומר מקדש ישראל והומנים והוה כמו מועדים :

ד ואם טעה בחתימתו לפני ההרגל ואמר מקדש השבת וחזר בו תוך כדי דיבור ואמר מקדש ישראל והומנים יצא אבל אם חזר בו לאחר כדי דיבור לא יצא וצריך לחזור

א סדר היום בשני ימים הראשונים מליקון נרות כמו בשבת משום כבוד יו"ט ומכריזן להרליק נר של יו"ט והנשים מברכות או שהחיינו ונכנסים לכהכ"נ ומתפללין ערבית כמו בשבת שאין חותמין שומר עמו ישראל לעד אלא הפרס סוכת שלום וכו' ואומרים פסוק וירבר משה וגו' ומתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה כחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו כאהבה את יום חג המצות הוה זמן חרותינו מקרא קדש זכר ליצי"ם ואין אומרים כאהבה מקרא קדש שכבר אמר כאהבה אלא כשחל בשבת דאו אומרים את יום השבת הוה ואת יום חג המצות הוה ואומרים כאהבה מקרא קדש כנגד שבת כפ"ע שקבלנו כאהבה (וגו' נגנוט) :

ב ודע דהמפרדים אומרים את יום חג המצות הוה ואת יום טוב מקרא קדש הוה ובחיה"מ את יום מקרא קדש הוה והאשכנזים אין אומרים וכ"כ רבינו הרמ"א לקמן סי' ת"צ סעיף ג' ע"ש ולבאורה הדין עם המפרדים שהרי התורה קראתו מקרא קדש אמנם באמת נלע"ר דהדין עם האשכנזים שהרי באמת אנו אומרים זמן חרותנו מקרא קדש ותרתי למה ל' ואי משום יום טוב הלא לא מצונו בתורה כלל שם זה והוה כוונת רבינו הרמ"א לקמן שכתב דאנו אין אומרים מקרא

שארין יין מצוי בעיר לא יקדש בבהב"נ (מג"א סק"ד) :

ן ואם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא שהרי מזכיר בו של יו"ט והנוסחא אינה מעכבת בריעבד ואפילו אם היה שבת ולא אמר רק יעלה ויבא והזכיר בה של שבת יצא וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' דאם אמר אתה בחרתנו והזכיר בה של שבת אמילו הכי צריך להזכירו ביעלה ויבא פירוהו אם לא הזכירו ביעלה ויבא א"צ לחזור עכ"ל ומגואר מכריו שצריך ביו"ט להזכיר של שבת גם ביעלה ויבא ואע"פ דבר"ח שחל בשבת אין מזכירים ביעלה ויבא של שבת כמ"ש בס"י תכ"ה והו' מפני שכבר סיים מקדש השבת ועוד דאם אין ר"ח אין שבת בעבודה לאפוקי יו"ט שחל בשבת שעדיין הוא באמצע הברכה ועדיין לא סיים מקדש השבת ואין זה בעבודה שפיר יש להזכיר ומ"ס אין המנהג כן ואנן לא מזכירין של שבת ביעלה ויבא לא בתפלה ולא בברהמ"ץ והפעם כתב הלבוש לפי שענין זכירה אינו אלא ביו"ט ור"ח ולא בשבת כדכתב זכרון שמתחכם ובמזעריכם ובראשי חדשיכם וגו' ונוכרתם לפני ה' אלהיכם ור"ח ששבת להזכיר של שבת בשחרית עיין לעיל סי' קכ"ו :

ן כתב רבינו הב"י בסעיף ד' כליל ראשון של פסח נוסרין ההלל בצבור בנעוטה בברכה בתחלה וסוף וכן כליל שני בחו"ל עכ"ל ואנו אין נהגין להזכיר וסוף אמורים בבהב"נ הלל כלל לפי שלא נזכר זה בש"ס ובירושלמי איתא שהיו קורין הלל בבהב"נ :

תפח סדר תפלת שחרית של פסח . ובו ג' סעיפים :

עשרה קורים והוא שומע ויצא דאע"פ דבס"ת אמרינן תרי קלי לא משתמעי מ"ם בהלל דהכיבא יהיב דעתיה ושומע (נמ"א מגילה כ"א .) :

ג ואחר שחרית מוציאין שני ספרים וקורין באחד חמשה נברי בפרשת משכו וגו' עד מר"ץ מצרים על צבאם ואין מוסיפין על הקרואים ואע"פ דמעיקר הדין מותר להוסיף כמ"ש בס"י רפ"ב מ"ס לא נהגינן להוסיף כדעת ה"א שהביא שם רבינו הרמ"א ע"ש וכשנזכר נוטל הס"ת השנייה ומנחה על השליח ואומר קדיש על שתייהן וקראת למסטיך בשנייה במוספין של פינחס וההפסרה היא בפסח נלגל כיהושע ומתפללין מוסף והצבור מזכירין את הגשם כמ"ס דא"ט גאה להבריו שלא יאמרו גשם כמו בשמ"ע שמכריזין שיאמרו גשם דגשם הוא ברכה ואין ראוי להכריז שלא לומר ולפי"א אמרים והש"ץ מוסף מלאמרו בתפלת של ומאו גם הזכיר אין מזכירין גשם עוד במנחה ודיני גשם נתבאר בס"י קי"ד וגם מוספין מלומר של וספר בזה"ש וגוהגינן לומר בכל יום פאסי מוסף בתפלת המוספין אחר שאמר מסי כבודך כאמור ואם לא אמר אינו חזר :

דיני

לחזור ולהתפלל וי"א דזה שיצא תוך כדי דיבור והו' דחוקא כשירצו שהוא יו"ט רק נתקל בדיבורו אבל אם לא ידע כלל שהוא יו"ט לא יצא וי"א דאפילו בכה"ג יצא וזה תלוי בהדיועות שבמ"י ר"ט ע"ש (פמ"א סק"ג) וכל זה הוא כשלא הזכיר של יו"ט באמצע התפלה אבל אם הזכיר של יו"ט אפילו חתם בשל שבת יצא וכן אם חתם בשל יו"ט ולא הזכיר באמצע של יו"ט נ"כ יצא (ס"ע) וכן אם חתם רק מקדש ישראל יצא (ס"ע) ובשבת חותם מקדש השבת וישראל והומנים ואם שבת של שבת יצא (מ"ד סק"ו כ"ס נה"ג) וזהו כשהזכיר של שבת באמצע אבל בלא"ה לא יצא ויש מי שחולק ואומר דאפילו הזכיר של יו"ט באמצע ולא הזכיר בתחילה חזר ודברך הולך אחר החיובים (מ"ה) וכן אם חתם רק מקדש ישראל לא יצא וכן אם הזכיר בתחילה ולא הזכיר באמצע נ"כ לא יצא (נה"מ"ט) וכן נלע"ד עיקר ואם עומד ברצה ונפתק אם אמר והשיאו אחר יעלה ויבא או אמר רצה כדרכו ברי"ח יחזור לאתה בחרתנו (ס"ע) דמסתמא אמר בהרגילו ואם עקר רגליו חזר לראש ואם לא הזכיר שם התנן כפירוש אלא שאמר את יו"ט מקרא קודש הוא יצא (ס"ע) אבל אם הזכיר חג אחר וודאי דלא יצא :

ה אין אמרים ברכת מעין שבע דהיינו מנן אבות ביום ראשון של פסח שחל בשבת בדרכה זו לא נתקנה אלא מפני המזיקין ועתה הולל לשמוריים ואין הש"ץ מקדש בבהב"נ דכל עני יש לו ד' כוסות ועוד רכוס של קידוש צריך להיות על הסדר ואפילו במקום

תפח סדר תפלת שחרית

א שחרית נכנסין לבהב"נ וקורין הומירות כמו בשבת ובמזמור שיר ליום השבת יש שמתחילין טוב להודות שהרי אינו שבת היום ומ"ס אין קפידא בזה דגם יו"ט אקרי שבת דגם ביו"ט כתוב שבתון וכן הוא המנהג להתחיל כמו בשבת ומתפללין תפלת שחרית ונומרינן ההלל ומ"ס אין מברכין על המזמור את ההלל אלא לקרות דשמא ידלג תיבה אחת ותהיה ברכה לבטלה וכספק אם קרא הלל אם לאו אינו חזר מספק ההלל היו דרבנן וספיקא דרבנן לקולא (ש"ח כ"ס ע"א) :

ב ואין מפיסקין בהלל אלא כדרך שאמרו בק"ש דבאמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו שצריך לירא ממנו ומשיב שלום לארם נכבד שנתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם וזהו בשני ימים הראשונים שנומרינן כהן את ההלל אבל בשאר ימים דינן כ"ח"ח ונתבאר בס"י תכ"ב ואם פסק באמצע וזכה אפי' כדי לנמור את כולה אינו חזר לראש אלא למקום שפסק ודין זה נתבאר לעיל סי' ס"ה ע"ש דע דבהלל הבקי מוציא את שאינו בקי ששומע ממנו ויצא ידי חובתו ויכול להיות אפילו

תפס דיני ספירת העומר שמתחיל בליל שני . ובו מ"ז מעיפים :

א בליל שני של פסח מתפללין ערבית כמאמול ואחר התפלה מתחילין לספור ספירת העומר כדכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת ותנו רבנן במנחות (ס"ו ז) וספרתם לכם שתי ספירה לכל אחד ואחד מדלא כתיב כמו כיוכל וספירה לך דאב"ד קאי אלא וספרתם לכם ש"מ דעל כל אחד ואחד מישראל קאי (הוס' סג) ובא להם בקבלה דספירה זו היא ספירה קמס לומר היום יום אחד היום יום שני ואינו דומה לכל הספירות שבתורה (ר"ן גלי' פסחים) כמו ספירת זב זבה וכיוצא בהם דאין הכוונה לספירה קמס אלא לירע החשבון וכאן הרי ספירה קמס :

ב רוב הפוסקים הסכימו דספירה דבזמ"ז אינו אלא דרבנן שהרי עכשיו יבא עומר והספירה שבתורה הוא למנות מן קרבן עומר עד קרבן של שתי הלחם ועכשיו לא שייך זה (ר"ן סג) וכן שמעו במנחות (ס"ו .) שאומר אמימר מני יומי ולא מני שבת אמר וזכר למקדש וזאת ופירש"י האי מניינא דהשתא לאו תצבה דהא ליכא עומר אלא זכר למקדש וכו' עכ"ל ובהגדה אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את אלקים על יוהד הוה אומר לו ישראל תעבדו רבנו אימתי עבודה זו אמרו להם לסוף ג' יום והיו מוניין כל אחד ואחד לעצמו כמאן קבעו הכמיה לספירת העומר כלומר כמזמ"ז שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא פחשבינן ג' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באוהו ומן והוה דרך דרש דעיקרא דמילתא הוא שוהו זכר למקדש אבל ק"מ כל זה מוכיח שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן (ר"ן סג) :

ג אבל לא כן רעת הרמב"ם בפ"ו מתמידין דין כ"ב וז"ל מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר וכו' ומצוה זו על כל איש ישראל בכל מקום ובכל זמן ונשים ועבדים פמורין מנחה עכ"ל הרי שכתב שהיא ק"ע בכל מקום ובכל זמן והוא מפרש בנ"מ שם דפליגי אמוראי בזה דאמימר דמני יומי ולא שבעה ס"ל דהוה מדרבנן וזכר למקדש ואב"י ורבנן דבי רב אשי דאמרי משה להביא יומי ומצוה לימינו שבעה כמו שאנו עושים סברי דהוה דאורייתא (כ"מ) ופסק כרבים ואע"ג דעתה אין קרבן י"ל דעיקר הספירה הוא למתן תורה כמו שמנו ישראל מקודם לפי המדרש שהכאנו אך הקב"ה צוה להביא קרבנות בתחלת המניין מעומר שעורים וכאזנן פחמים להורות דבלתי התורה אנתנו כבהמות נדמה שמאכלן שעורים כמו שאמרו במסכת (פ"ו ז) שקרבן קומה הוא מן השעורים היא עשתה מעשי בהמה דפיכך קרבנה מאכל בהמה ע"ש וכשקבלו התורה היו דמות אדם להנה ולכן קרבנם מן החמים מאכל אדם ולכן צותה התורה למנות להקרבן אבל עיקר הכוונה הוא למתן

תורה ולכן המצוה גם כותן הוח (כנלפ"ד) : ד אם שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה ומצוה על כל אחד לספור לעצמו ולא לשמוע מהש"ץ כשם שמצוה נפילת לולב חל על כל אחד כמו כן מצוה זו ורק הברכה יכול לשמוע מהש"ץ ולענות אמן אבל הספירה חובה בעצמו ויכול לספור בכל לשון ורק שובין מה שאמר וי"א דיוצא גם בשמיעה מהש"ץ רשומע כעונה כן כתבו בשם הרשב"א (כ"י ונ"א סק"ג) אבל באמת כוונת הרשב"א היא לעניין הברכה ולא לעניין הספירה (ח"ץ קק"ז) וכ"כ הרשב"א עצמו בכתשו' (ס' קכ"ז) ששאלו ממנו למתן מברך הש"ץ בקול רם הלא החיוב על כל אחד לברך בעצמו והשיב שהחייב על כל אחד למנות לעצמו אבל הברכה יכול לשמוע מהש"ץ ע"ש וכן עיקר לדינא וצריך לספור מעומד ואסמכו אל תקרי בקמה אלא בקמה ועיקר המעם מבואר בנדרת הצוה (ג' ק"ג .) משום דהספירה עניין גדול כתפלת ש"מ"ע ולכן צריך מעומד ואם ספר מיושב יצא והגשים פמורות משום דהו"י ס"ע שהו"ן נרמא ומכל מקום נהגו לברך ולמנות ככל פ"ע שהו"ן נרמא שהגשים נהגות כשופר ומזכה ולולב :

ד מברך אקב"ו על ספירת העומר ואינו מברך שהחיינו לפי שאין מברכין שתחיינו אלא על מצוה שיש בה שמחה והבא אורבא ומכריזין הצער שבפלת ממנו קרבנות (רש"ל סג) ומצוה לימינו יומי ומצוה למימינו שבעה שאתר היום יום אחד לעומר או בעומר היום שני ימים עד שבעה ובשבעה אומר היום שבעה ימים שהם שבעה אחר ושבסנה אומר היום שמנה ימים שאומר שאין למנות השבוע רק בסוף השבוע (עכ"ל) דאינו כן וכשמנינו ליותר מעשרים אומר אחד ועשרים שנים ועשרים דלעולם המספר המועט קודם ואם שינה לא עיכב וכן אם ספר הימים ולא השבועות יצא וכן אם מנה השבועות לבר יצא (נ"א סק"ד) וכן הוא במור ע"ש ויש חולקין וסוברין דשבועות כלא ימים לא יצא ובפרט בסוף שבוע שאין כאן ימים כלל (נ"א"ר וס"י) ופסק ברכות להקל מיהו זהו וודאי שיתוור וימנה כלא זכרה וכן בכל ספק יעשה כן :

ה ועל דרך זה מונה והולך עד מ"ט יום ועד עשרת אומרים ימים ואח"כ אומרים יום ואם שינה לא עיכב ואחר הספירה אומרים יתר רצון שיבנה בהפ"ק או הרחמן הוא יחזור עבודת בית המקדש למקומה וי"א גם מומד אלהים יחננו מפני שיש בו מ"ט תיבות ויש מוספין עוד תחנה ארכה ומרכים בעניינים המסתוריים ורכים ונדולים התרעמו על זה מפני שהם דברים העומדים ברובו של עולם ואין הפירוס ראיא לוח

אבל עכשו כבר הנילים לאמרו בהסן ובתקעליות הנמש :

ז אם מעו כיום המעונן ומפרו כיום ונזרכו על ספירה העוסל חוזרים לספור כשתחשך בברכה דספירת חיים על יום דלמחר אינו כלום ולכן המדקקים אינן סופרין עד צאת הבוכבים וכן ראוי לעשות ואם ספרו אחר השקיעה בבין השמשות יצא והראש סוף מסתים כתב ח"ל ופירי דספק חשיכה יכול לברך וא"צ להמתין עד שיהא ודראי לילה כיון דהוי ספיקא דרבנן ועוד דעדיף מפי סמוך לחשיכה משום חמיטות עכ"ל וכה"ג כתבו התוס' בדעתיה שם ודחו דאין נראה זה וכ"כ כל הפוסקים דלכתחלה יספור משחשיכה ואין אנו סומכין לספור בין השמשות רק בבקבלת שבת משום דמצוה וחובה לקבל שבת בעוד יום :

ח כתב רבינו הב"י בסעיף ג' המתפלל עם הצבור מבעוד יום מנה עמהם בלא לברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור עכ"ל ולאן דזוקא מבעוד יום דא"כ היאך מברכין הצבור ברכות לבפלות ולסוף ומנה עמהם לחזק ידי עוברי עבירה ועוד לשה קאמר ואם יזכור הלא מחוייב לזכור שדאי לא יצא כלל אלא הבונה שאין עדיין לילה ממש אלא בה"ש דמותר לספור או כמ"ש אך הוא אינו רגיל לספור אלא בלילה ולכן יספור עמהם בלא לברכה ויכוין שאם לא יזכור יצא בספירה זו ואם יזכור לא יצא ותנאי מועיל בכה"ג ותו שטיים רבינו הרמ"א ו"ל ואפילו ענה אמן על ברכת הצבור אם היה דעתו שלא לצאת יחזור ויברך ויספור בלילה עכ"ל וזהו דברינו (וכ"מ נט"ו סק"י והנ"ל סק"ו מה דנדרינו ע"ס ודו"ק) וזה שכתב אם היה דעתו שלא לצאת משום דמסתמא כיון שמונה עם הצבור דעתו לצאת ואפי' למאן דס"ל מצות צריכות כוונה זהו ככוונה כיון שמונה עם הצבור (פמנ"ג סק"ס ולפנ"ד נראה כמ"ש ודו"ק) :

ט בענין הנוסחא בעומר או לעומר אין הכרע ויותר נראה לעומר וכך אנו אומרים ואם מנה בראשי תיבות לכונו' ו' עומר או ח' או י"א וכוונת כזה יש דיעות אם יצא אם לאו ונראה לרצא דלא נרע מלשון לעו ולכל היותר יספור פעם אחרת בלא לברכה ומי שכתב במתכב היום כך וכך לעומר אם לא כיון לצאת נראה דאפילו למאן דס"ל מצות א"צ כוונת דלא יצא כיון שלא עשה המצוה כתקונה הוי כנתכוין שלא לצאת ואפילו כיון לצאת נראה דלא יצא דאפילו אי כתיבה כדבור דמי והו כשהכתיבה הוא לגלות על מחשבת לבו ולא במקום שהדיבור הוא המצוה מירד דתוה אכותב ק"ש ותפלה דודאי לא יצא או כתב ברה"מ (ט"ו) סק"ו שכתב סכ"ל זו ועי' כתבו הגר"ם) : ודרך העולם לספור אחר תפילת ערבית אבל אין הספירה תלויה בזה ריבול לספור גם קודם ק"ש ותפלה אם היא לילה (פמנ"ג סק"ו) ואפילו במוצ"ש ולא הבריל עדיין יכול לספור דאף שאסור במלאכה זהו מפני שגזירת התורה

שצריך להקביל מידו ע"כ"ס הוי לילה (ס) ואם התפלל ערבית ולא ספר עדיין נראה דאסור לאכול ולשתות עד שישפור וזהו שכתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' וזה וכשהגיע הזמן אחרים לאכול על שישפור עכ"ל וקשה הא בלא"ה אסור סק"ו ק"ש ותפלה על ערבית ואפילו חצי שעה מקודם אסור כמ"ש במ"ש רמ"א אלא דמירוד שכבר התפלל אבל בתני שעה מקודם אין להחמיר אם כבר התפלל כמו מנהג העולם שמתפללים קודם חליצה (פמנ"ג סק"ו סק"קק"ג בזה) :

יא עוד כתב דאפילו החזיר לאכול פוסק ויפטר מיהן אם החזיר לאכול קודם שהגיע הזמן א"צ להפסיק אלא גומר אכולו ויפטר א"כ עכ"ל וזה שהחמיר לפסוק היינו מפני שהרמב"ם הוי ספירה דאורייתא גם במוה"ל כמ"ש אך אפילו אי דרבנן כיון דמילתא ווסרתה היא כז"ל להפסיק (מ"י סק"ו) מיהו בהתחיל קודם שהגיע הזמן א"צ לחזק כלל' ודע שיש סופרים ספירה ראשונה אחר הסדר והדבר תמוה איך מותרים לאכול מקודם קודם (ולאמר לומר דמנ"ל כמק"ל הק"ס נשט כמ"ס דליך נותנים לספור כלל' ע"י הא אי זולול לה"ס ע"י דמראה שז"ק מול ותיקן כיון עגלמירתו אינו אומר שז"ל הוא ליה לן זה פ"ט שמתוך עול חידוך ולאמר דהנכונים כן ס"ל כתיבין זה ולכן מרמזים דלין הספירה מתעבת מפני שהיום ק"פ ודו"ק) :

יב ליל שבת וליל יו"ט מברכים וסופרים אחר קידוש בכה"ג ובמוצאי שבת ויו"ט קודם הבדלה אחר קדיש תתקבל לפי דאפוקי וטא מתארינן ליה ולכן הספירה קודם הבדלה ולהיפך לקדוש יומא מקדשין ליה לפיכך הקידוש קודם הספירה וכשהל שבת בע"פ דאו אחרון של פסח חל כיום ראשון ויש שם במ"ש קידוש בהבדלה יש לספור קודם שמברכים על הכוס בכה"ג כדו שלא תהא השבת עליו ככשו וקדושת שבת גדולה מקדושת יו"ט לפיכך מאחרין ליה לשבת והו בהכ"ג אבל בביתו יספור קודם קידוש ועוד דאסור לאכול ולשתות קודם ספירה (נמ"ג סק"ז) ואחר הקידוש הרי צריך לאכול מיד דאין קידוש אלא במקום מעודה ולא כן בקידוש של בהכ"ג :

יג מי ששואל אותו חכירו בבין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה והוא לא ספר עדיין יאמר לו אחסול היה כך דאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה ואע"ג דלא אסר לעומר יצא בדיעבד אא"כ כיון שפרש שלא לצאת דאף אי מצות א"צ כוונה אם כיון שלא לצאת לא יצא וכן אם ספר כך וכך ולא אמר היום ג"כ אין בכך כלום (ס"ט סק"ט) וכן הוא עדיין קודם בה"ש כיון שאינו זמן ספירה אין בכך כלום ואם אירע ששאלו אותו בה"ש ואמר היום כך וכך לא יספור א"כ בברכה אלא בלא לברכה וירייה שמתחלה לא כיון לצאת ועכשו יתכוין לצאת ולסאן דס"ל מצות צריכות כוונה מעקב הכוונה לפיכך יספור

ערוך הלכות פסח סימן תפמ תז השלח

כתב הבה"ג שאם שכת יום אחד מלמנות לנמרי בין יום הראשון או אחד משאר ימים יספור כל הימים שאחריו בלא ברכה משום דאין זה תמימות ותמורה הקדמונים על דין זה אך כיון דרבנן רבין קבלה הלכה וסורין כן ואם ספר ביום כמו שנתבאר יספור כל הימים בברכה וכן אם יש לו ספק אם דרכו יום אחד אם לאו יספור בברכה כמאן ונהלן דכיון דדין זה חידוש הוא הבו דלא לוסף עלה וקמן שנעשה בר מצוה בתוך ימי הספירה כיון שספר נב קודם ממעם חינוך פשוט הוא שיברך כמאן ולהבא אמנם אם לא בירך מקודם לא יספור אח"כ בברכה וכן מי שהיה חולה ולא ספר ונתרפא לא יספור בברכה וכן גר כימים הקדמונים שנתנייד הוך ימי הספירה לא יברך (ע"פ סק"ז לז"ה ד"מ ו"פ) :

מזן כתב רבינו הב"י בסעיף י' אמר לאכול חרש אף בושהו בין לחם בין קלי בין כרמל עד תחלת ליל י"ה בניסן ובא"י עד תחלת ליל י"ז בניסן עכ"ל ובז"ר סי' רצ"ג הארכנו ברין חדש בס"ד :

תצ סדר תפלת יום שני ותפלת תה"מ . ובו ה' סעיפים :

והקרבת אין מקום לזה כמוכן ובתוה"מ ימים אחרונים של פסח אין נוסרין את ההלל מפני שבשבעי של פסח נטבעו המצרים ואמר הקב"ה מעשה ירי מביעים כים ואתם אומרים שירה לפני וביון שבו אין נוסרין אותו י"א בתוה"מ לנמרו דלא יהא עורף מיז"ט עצמו (ס"ז סק"ג) ויהו מעם ע"פ דרש ועיקר המעם לפי שאין הימים חלוקין בקרבנותיהן משא"כ בתז המכות וזה המעם איתא בגמ' :

ג כתב רבינו הב"י בסעיף ג' נוהגין שביז"ט אומר את יו"ט מקרא קדש הזה ובחוש"ט אומר את יום מקרא קדש הזה עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב עליו דאנו אין נוהגים לומר מקרא קדש כלל לא ביו"ט ולא בתוה"מ עכ"ל וכבר בארנו כפי' תפ"ז דכוונתו שאין אומרים סמוך לאת יום חג המצות הזה מסעם שאומרים זה בסוף מקרא קדש וכו' ליצ"מ (הס"ג והמ"ג סק"ג תמה עליו ולדבריו דכ"ו נולדקס) :

ד סימן הפרשות של קריאת התורה בשמנת ימי הפסח משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא וה"פ כיום ראשון קורין משכו וביום שני שור או כבש וביום ראשון דתוה"מ קורין קדש לי כל בטר וביום השני אם כסף תלוה ובשליש פסל לך וברביעי בכמדבר בפסח שני ובשבעי של פסח קורין בשלח עד אחר השירה ובאחרון של פסח כל הבכור וזה המסר לא ישתנה כי אם כשחל פסח ביום ה' דאו בראשון דתוה"מ קורין פסל לך ומתחילין סן ראה אתה אומר אלי העל וגו' וביום א' ב' ג' קורין קדש בכספא במדברא ובכל ימי תוה"מ קורין לרביעי בספר שני סן והקרבתם

יספור אח"כ בלא ברכה וי"א שיחזור ויספור בברכה (ס"ז סק"ו) :

יך אם אינו יודע החשבון ופתח ארעהא ולסיים כמו שיסמע מחבירו ושקח ששמע מחבירו וסיים כמוהו יצא בדיעבד אבל לכתחלה לא יעשה הברכה עד שיודע כמה ימי הספירה היום (ס"ז סק"ח) ואם מעה כנון שפתח ואמר ברוך אתה ה' אדעתא דלימא היום יום ד' ואח"כ נזכר שהיום יום ה' וסיים בה' יצא או בהיפך שהיום הוא ד' ופתח ארעהא דד' רק שמעה וסיים בה' אינו חוזר ומברך וי"א דבכה"ג חוזר ומברך שדרי אמר שקר (לנוט וכ"ח) וי"א דאינו חוזר ומברך אלא יספור שנית בלא ברכה דהברכה עולה לו אח"כ הפסיק הרבה (מ"ג סק"ז) ושום הוא דאם הוך כדי דיבור של המעות חזר והיקן יצא (ס"ז) ועיקר ענין זה תלוי בהדרינו שנתבאר בס"י ע"פ (ופס"ו סק"ט) שהלך כזה :

מזן שכת ולא בירך כלילה יספור ביום בלא ברכה דכתוב תמימות תהינה ויום בלא לילה לא תמימות

א ביום שני מתפללין כביום ראשון ומשיב רוח כבר פסקו ממנחה של אחרון וקורין בתורה באמור שור או כבש עד אחר וידבר משה ומפטרין במלכים בפסח יאשיהו מ"שלה המלך עד ואחריו לא קם כמוהו הוא במלכים ב' (ס"ז סק"ג) ויש נוהגין ביום השני להחזיק איזה מאכל טוב בהסעודה וקורין לזה סעורת אסתר מפני שביום זה עשתה הסעודה להמלך ונתלה הן ובענין הפיוטים יעשה כל מקום לפי מנהגו ודע כי מערבית אין אומרים בשבת ולכן אם חל יום ראשון בשבת יאמרו בליל שני המערבית של יום ראשון וסימן לדבר מה שאמרו בשלהי סוכה וימו ידחה ע"ש אך י"א דנהי דבשאר יו"ט כן הוא מ"מ בליל שני של פסח שהמערבית הוא מענין הספירה כמו פיוט של אור יום הג' אין דוחין אותו (מ"ג סק"ג ר"ט ס' תש"ט) :

ב יום ג' שהוא תולד של סועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ויאמר יעלה ויבא בעבוכוהו ואם לא אמרו מחוירין אותו וכן מוכירו בברב"מ' ואם לא אמרו אין מחוירין אותו מפני שאינו חובה לאכול פת ולענין הגתת תפילין נתבאר לעיל ס' ל"א ובמסוף מתפלל כדרך שמתפלל במוסף של יו"ט רק הסדומים שאומרים ואת יו"ט מקרא קדש הזה בתוה"מ אין אומרים יום טוב. אלא יום מקרא קדש הזה ואחר ומפני תמאניו כשכניע לע"י משה עבדך ס"י ל' כבודך באמור מתחילין והקרבתם וכן כימים אחרונים של פסח וזה שאין אומרים כימים אחרונים וביום השביעי מקרא קדש וגו' כמו בכל המועות משום דפסק זה נאמר בתורה אתרי והקרבתם ותמיד אומרים זה קודם והקרבתם ואחר

השבת וישראל והומנים אבל המפסיר אינו חותם רק בשל שבת דאלמלי שבת אין המפסיר כחיה"מ (פ"ז סק"ה) ולפעם זה גם בשבת חוה"מ מכות כן אבל אין המנהג כן דבשבת חוה"מ מכות מוכרין חג המכות משום דהלוקים במסופים וגומרין את ההלל משא"כ בפסח (מ"ג סק"ה) ומפסירין ביחזקאל היתה עלי ד' ח' משום דמיירי שם בתחית המתים שעתידה להיות בפסח ובמכות מפסירין כיום בא גוג משום דנחשון גוג ומגוג יהיה בתשרי (פור) ונהגין לומר שיר השירים מפני ששיר השירים מרבו על האהבה שבין כגמל ישראל לאביהם שבשמים שהיתה ההתחלה ביצ"ט ובשבועות קורין ברות ובמכות בקהלת ואם כל החוה"מ הוא בימות החול קורין זה באחד מימים האחרונים כשחל בשבת והעם נהג שלא לברך עליהם אפילו אם קוראין בסנילה כי לא מצונו תקנת חכמי הש"ס בגז' ויש מן הגדולים שכתבו לברך ואין נוהגין כן (הק"י כתב דהוי ברכה לנפלה) :

עד כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן בימים אחרונים קורין זה למפסיר ובשביעי של פסח מפסירין וידבר דוד בסוף שמואל ובאתרו של פסח בישעיה עוד היום בנוב לעמוד מפני שמרבר שם כסנחרב ומנפתו היתה בליל פסח ובשביעי קורין השירה כנגד שירת הים ובקידוש של ימים האחרונים אין אומרים ומן לפי שאינו רגל כפ"ע ואומרים בתפלה ובקידוש ומן חרותנו כבימים הראשונים אף שכבר יצאו מצרים אך עד אחר קריעת ים סוף וכביעת המצריים נקרא ומן חרותנו :

ה' שבת שחל בחוה"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל כבכל השבתות אלא שאומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן בברכה"ו מפני שבשבת חובה לאכול פת ובמסוף אומר מוסף של כל החוה"מ ומוסף את יום השבת הזה ואומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה וכן במופני חמאינו אומר את מוספי וכו' והותם מקדש

תצא סדר הכרלה במוצאי י"ט . וכו' ב' סעיפים :

וכיון שהוא לילה מותר לאכול חמץ אבל כשלא תברול עדיין קדושת י"ט עליו :

ב' י"ט שחל להיות במוצאי שבת אומר באתה בחרתנו ותודיענו דאתה חוננתנו א"א לומר שהי' אינו חול אלא ששבת קדש חמור יותר מיו"ט כמו שמסמימין בהכרלה בין קדש לקדש ובתפלה ליבא חתימה בהכרלה לפיכך צריכין להקדים שגם יו"ט קדש אלא ששבת קדוש יותר ולזה אומרים ותחילתו ומני ששון ומועדי קדש וכו' ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד ותנינה הרגל וזהו כענין הסבדיל בין קדש לקדש ובגמ' קרא לזה מרגנתא פבא לפי שכו מכווא רומטות מעלות ישראל והשבת וי"ט :

א' במוצאי יו"ט בין במוצאי יו"ט לחול ובין במוצאי יו"ט לחוה"מ מכדילין משום דגם חוה"מ חול הוא לגבי יו"ט ואומרים אתה חוננתנו וסדר ההכרלה כמו במר"ש ואע"ג דעתה לא שייך לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה מ"ם סדר הכרלות כך הוא והוא הוצ' ומונה סדר ההכרלה אף שעתה לא שייך זה אבל אין מברכין לא על הג' שהרי לא היה אסור כיו"ט בג' ולא על הבשמים מפני שכו"מ ליבא נשמה יתירה וזה שאין מברכין משבת ליו"ט על הבשמים מפני שיש מאכלים טובים (מ"ג סק"ה) וכס"י תע"ג נתבאר עוד בזה ומי שנמשך מעוררו במחרון של פסח עד הלילה והבריל מותר לאכול חמץ אע"פ שעדיין לא התפלל ערבית (מ"ג סק"ה) ראין עניין חמץ לתפלה

תצב תענית שני וחמישי ושני אחר הפסח . וכו' ב' סעיפים :

ב' ותגו שבשבת הראשון אחר ר"ח אייר או מרחשון מכריון התעניתים ואומרים מי שבירך זכוי כנרשם בסידורים לפי שלא קבלנו עלינו לחובה ומפעם זה עכשיו מפני חלישת הדורות נתמעטו המתענים ומי שענה אמן א"צ לקבל התענית ביום ראשון וביום דרביעי במנחה דוהו הוי קבלה אבל אין האמן מכריחו להתענות כמו שיש מועים לומר כן דהא האמן אינו אלא קיום ברכה למי שיתנדב להתענות אלא דלא רע זה מקבלה בשבעת מנחה ובס"י תקס"ו ותקס"ח יתארו דינים אלו בס"ד וכשיש תפלה או תענה מכריון במנחה (מ"ג סק"ה) :

א' כתב הטור הנהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר פסח ומכות ומסתנינים עד שיעבור כל חרש ניסן ותשרי ואו מתענין לפי שאין רצון להתענות בניסן ומסכן אותם עליו מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וג' אולי חמאו בני וג' ובשביל שימי המיעד הם ימי משתה ושמתה אולי חמאו ועושים אותם כמו ת"צ לקרות יתה עכ"ל ורמו יט בגמ' סקבא דשתא רינגלא (קדושין פ"ג.) ופירשו דבוהינו בעלי התוס' ח"ל רעוע של ימיה השנה ליתוד ולעכירה כל ימיה הרגל וכו' לכך נהוו להתענות אחר הפסח ואחר המכות עכ"ל ואחר שבעות לא חשו לפי שאנו אלא שני ימים אפילו בח"ל ואין וכן כל

ערוך:

הזכות פסח מימן תצנ השנה

תצנ דינים הנהגים בימי העומר . ובו מ' סעיפים :

בעומר בעצמו מותר נשואין והספדת אומרים ששוחק
לנו ליום ופרכים בו קצת במעוהות ואומרים שביום
זה לא מתו כלל ואח"כ חירו ומתו ועוד דהוא לסימנא
שלי"ג ימים מתו והימים מתחילין מן ב' דר"ה אייר
ונמשך עד עצרת וגם שלי"ג בעומר כעצמו נחשב
כחשבון אע"פ שלא מתו ביום זה :

ו ולפי מנהג זה נהגין היתר עד ר"ח אייר ומתחילין
האיסור מן יום א' דר"ה אייר ונמשך עד יום ראשון
של ג' ימי הגבלה ומקצת היום ככולו ולכן לפי מנהג
זה עד ר"ח אייר מותר וגם שלי"ג בעומר בעצמו וכן
בג' ימי הגבלה ושאר כל הימים אסדין וכן הוא מנהג
שלנו ואם חל ל"ג בעומר כיום ראשון מספרין בע"ש
הקדום פסני כבוד השבת :

ו והן הן דברי רבינו הר"מ שכתב בסעיף ג' מיהו
בהרבה מקומות נהגו להסתפר עד ר"ח אייר ואותן
לא יספרו מלי"ג בעומר ואילך אע"פ שמתור להסתפר
בלי"ג בעומר בעצמו ואותן מקומות שנהגין להסתפר
מלי"ג בעומר ואילך לא יסתפרו כלל אחר פסח עד
לי"ג בעומר עכ"ל וזה שכתב בסעיף א' מיהו מלי"ג
בעומר ואילך הכל שרי עכ"ל זהו לפי מנהג זה
שמתפרין מלי"ג בעומר ואילך ואין מתפרין עד ר"ח
אייר וזה מנהג רבינו הכ"י אבל לא לרד"ק וזהו שכתב
בסעיף ב' על דברי רבינו הבי"י שאין מספרין בלי"ג
בעומר אלא בל"ד תב וי"ל ובמדינות אלו אין נהגין
כדבריו אלא מספרין ביום שלי"ג ומכיים בו קצת
שמחה ואין אומרים בו תחנון עכ"ל וכונתו דלענין ל"ג
בעומר בעצמו בכל מקום נהגין להתיר בין לפי מנהג שר
רבינו הכ"י ובין לפי מנהגנו פסני שמחויקין היום הזה
לקצת יו"ט וגם במנחה שלפניו ודגלין לקרות הלולא
דרשב"י ובא"י שרבינ בתפלה ובתולקת נרות על קברו
הקדוש ואומרים שנשתלק ביום זה וזה יצא מהמנהג
ביום זה (וכתב מהג"א סק"ג ונפק"י צהול למת ה"ס הנ"ל
לומר נחם ככל יום ואמרו בלי"ג בעומר ונמנ"ס ס"ט) :

ו וכתב רבינו הר"מ א שלא יתנו בעיר אחת מקצת
מנהג זה ומקצה מנהג זה משום לא תתגודדו וכ"ש
שאין לנהוג היתר בשחיהן עכ"ל ראו' לתפוס קולתו
של מנהג זה להתיר עד ר"ח אייר וקולתו של זה
להתיר מלי"ג בעומר ואילך וזהו דתרתו דסתרי וראה
לי ככונתו דאע"ג דבמס' יובבמות אמרינן ב' שישני כתי
דינים בעיר אחת לא שייך לא תתגודדו וכן הוא
ול סוף הלכת כוכבים פסק דיש בהו אמת להתגודד
כאב"י שם ביבמות אך כבר תמזו על דבריו שפסק
כאב"י ולא כרבא אמנם אנוניו ותיצט דבריו ביו"ד ס"ט
ק"מ ע"ש וכך הוא הענין הרבא דהו לא דלאכ"י
דבעניני

א אלו הימים שבין פסח לעצרת מוחק אצל כל ישראל
זה שנות מאות רבות לימי דין ויוט אבל פסני
שכונן הקצר הוא מתו י"ב אלף זוגות תלמידי חכמים
תלמידי ר' עקיבא כראתא ביבמות (ס"ז) : וכולם מתו
במיתה אקרא (ס"ט) ועוד ראינו שיעקרי ימי הניירות
בשנות מאות שעברו בצרפת ואשכנז הו בימים אלו
כמבואר מהפיוטים שעשו קדמונינו על שבתות אלו
שבין פסח לעצרת והם מליאים קינים והגה והי ויש
עוד מעטים על ימים אלו שהם ימי דין (פמ"י סק"ג) :
ב ולפיכך נהגו כל ישראל מימות הגאונים שלא לישא
אשה בין פסח לעצרת ולא חילקו בין נשואין רמזוה
כגון מי שלא קיים עריון פו"ד אם לא ואע"ג דבאבלות
גמורה יש חילוקים מ"ס ככאן החמירו על עצמן ומ"ס
מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו כיון שעשה מצוה
וכ"ש כשראה שיכול הסיודק להתכבול אבל לארם
ולקדש שפיר רמי וכן אצלינו לעשות שידוכים ולכתוב
תנאים מותר שמו יקדמנו אחר ומותר לעשות מעודה
אך לא בריקודין ומחולות וכ"ש שאסור לומר בכלי
זמר וכן מעורת דרשות מותר כמו מעורת מריעות
וכבר בלא ריקודין ומחולות :

ג וכן נהגו במדינות אלו שלא להסתפר בימים אלו
הוא ג"כ ענין אבלות ומי שהסתפר קנמן אותו
על שעבר על המנהג ולא עשה מצוה ופשוט הוא
דאם צריך לכריאתו להסתפר ומותר וכן כיש מילה
בימים אלו מותרים בעלי הברית הדיינו המהול
וחמנך ואני הבן להסתפר ביום שלפני המילה סמוך
לערב פסני שוי"ט שלהם הוא :

ד ודע שיש מנהגים שונים בענין הזה יש שנהגו
איסור מן תיקף אחר הפסח עד ל"ג בעומר ומשם
ואילך מותר נשואין והספדות לפי שיש במדינת רמ"ז
ימים קודם עצרת פסקו מלכות ונשארנו ל"ד ימים
(כ"ה) והיה מן הדק לנהוג איסור עד ל"ה לספירה
אלא דאמרינן מקצת יום ככולו ומותר ביום ל"ד ולא
מקודם והו דרכו של רבינו הבי"י שכתב נהגים
שלא להסתפר עד ל"ג לעומר שאומרים שאו פסקו
מלכות ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר וא"כ חל
יום ל"ג ערב שבת שאו מספרין בו פסני כבוד השבת
עכ"ל וכתב בסעיף ג' יש נהגים להסתפר ב"ה אייר
והערת הוא ביום עכ"ל כלומר דלפי מנהג זה שאחר
ל"ג בעומר מותר א"כ מתחיל האיסור תיקף אחר
הפסח פסני שמתו בל"ד יום מן אחר הפסח וא"כ איך
מסתפרין ב"ה אייר וזהו דתרתו דסתרי וזה שהוכיז
הסתפרות איך נשואין וחדתו מילתא דהו :

ה ויש עוד מנהג שהאיסור נמשך גם אחר ל"ג בעומר
עד עצרת או עד שלשה ימי הגבלה ולפי פשוט
דנב' יבמות שם נסתכה מיתתם עד העצרת ודק בלי"ג

דבענייני הוראות אסור והיתר אי"צ קרא ולא תתגודדו
 דסקרא דאתרי רבים להפוט ידענו שצריך לפסוק כפי
 דעת רבים וא"כ לרבא על כ"ד אחד בעיר אחד למה
 צריך קרא ולא תתגודדו אלא הרבא בא באמת לרחווי
 לדאבוי וכך דחי ליה דבענייני הוראות אי"צ לא
 תתגודדו דכשני בתי דינים בעיר אחת לא שייך לא
 תתגודדו וכ"ד אחד ידענו דסקרא דאתרי רבים להפוט
 אלא עיקר קרא ולא תתגודדו הוא לענין מנהגות
 בעלמא וזהו אמילו כשני בתי דינים אסור בעיר אחת
 דכזה לא שייך בתי דינים דבשלא כדוראה אין הרבר
 נסטר כידי ההמון אבל במנהגא בעלמא שאלו יעשו
 כך ואלו יעשו כך אף שהרבר יצא משני בתי דינים
 ס"ס טכוער הרבר שיראו שישראל בעיר אחת נפלגי
 לפלגות וקן הן דברי רבינו דרמ"א שלא ינהגו בעיר
 אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג אחר אפי' כשהרבר

יוצא משני בתי דינים וזהו גם כונת הרמב"ם כמ"ש
 שם והמיעוט נגדר אחר דרוב (מג"ל פ"ט) :
 מ כתב רבינו חב"י במעוף ד' נתנו הגשים שלא
 לעשות מלאכה מסתו ועד עצרת משקיעת החמה
 ואילך עכ"ל וזכר לנשים צדקנות שהיו בימי ר"ע
 שקדמו אצל תלמידיו להתעסק בהן (ל"י סק"ל נ"ט
 ה"ל) ויש שכתבו דגם אנשים לא יעשו מלאכה בזמן
 זה (ש"ס נ"ט כה"ג) וכן משמע מלשון המדר אלא דגם
 הוא סיים דהגשים נודתות שלא לעשות כלומר דתמנהג
 היה לכל מפני שהתלמידים פתו לאחד השקיעה אלא
 שלא קבלו עליהם מנהג זה רק הגשים וגם הן לא
 נבצעו ממלאכה רק כן אחר השקיעה עד אחר
 תמלת ערבית אחר המסירה ויש רמז לזה וספרת וגר
 שבע שבתות לשון שבות ממלאכה (טור) וגם עתה יש
 נשים שנהגות כן :